

Katedra: Sociálních studií a pedagogiky
Studijní program: Speciální pedagogika
Studijní obor (kombinace): Speciální pedagogika pro vychovatele

**PRACOVNÍ ZAŘAZENÍ KLIENTŮ
S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM**
**Labour integration of Mentally Handicapped
People**

Bakalářská práce: 09-FP-KSS-1053

Autor:
Lubomíra Venclová

Podpis:

Adresa:
Jáchymovská 280
460 10, Liberec 10

Vedoucí práce: PaedDr. Hana Šmejkalová

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
74	9		15	25	2

V Liberci dne:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Lubomíra Venclová
adresa: Jáchymovská 280, 460 10 Liberec 10
studijní obor (kombinace): Speciální pedagogika pro vychovatele
Název BP: **Pracovní zařazení klientů s mentálním postižením**
Název BP v angličtině: **Labour Integration of Mentally Handicapped People**
Vedoucí práce: PaedDr.Hana Šmejkalová
Konzultant:
Termín odevzdání: 15.4.2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20.3.2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): _____

Datum: _____

Podpis: _____

Název BP: PRACOVNÍ ZAŘAZENÍ KLIENTŮ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Vedoucí práce: PaedDr.Hana Šmejkalová

Podpis:.....

Cíl: Zmapovat možnosti pracovního zařazení klientů s mentálním postižením v Libereckém kraji.

Požadavky: 1) Formulace teoretických východisek
2) Projektování výzkumu
3) Sběr dat
4) Interpretace a vyhodnocování dat
5) Formulace závěrů

Metody: Metoda dotazování
Analýza dokumentů

Literatura: ČERNÁ, Marie. Česká psychopedie. Karolinum:2008. ISBN 978-80-246-1565-3.
PIPEKOVÁ, Jarmila. Kapitoly ze speciální pedagogiky. 2.vyd.Brno: Paido, 2006. IBSN 80-7315-120-0.
ŘÍČAN, Pavel, KREJČÍŘOVÁ, Dana. Dětská klinická psychologie. 3.vyd.Praha:1997. IBSN 80-7169-512-2.
ŠVARCOVÁ, Iva. Mentální retardace. Praha: Portál, 2006. IBSN 80-7367-7.
VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha:Karolinum, 1999. IBSN 80-7178-678-0.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 06. 12. 2010

Ľubomíra Venclová

Poděkování

Děkuji paní, PaedDr. Haně Šmejkalové vedoucí bakalářské práce, která mi byla nápomocna svými cennými radami po celou dobu tvorby bakalářské práce.

Další poděkování patří všem pracovníkům organizací, které jsem oslovila a podíleli se na vyplňování dotazníků. Bez jejich vstřícnosti by nemohla být bakalářská práce realizována.

Název bakalářské práce: Pracovní zařazení klientů s mentálním postižením

Jméno a příjmení autora: Lubomíra Venclová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2010/2011

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Hana Šmejkalová

Anotace:

Bakalářská práce se zabývala problematikou pracovního zařazení mentálně postižených klientů. Cílem bakalářské práce bylo zmapovat pracovní zařazení mentálně postižených klientů v Libereckém kraji. Šlo o to zjistit, jaké možnosti pracovního uplatnění mají klienti s mentálním postižením v Libereckém kraji, jakým způsobem spolupracují centra denních služeb, týdenní stacionáře a domovy pro osoby mentálně postižené při umísťování klientů do chráněných dílen, podporovaného zaměstnávání, nebo na volný trh práce. Detailně se část práce zaměřuje na centrum denních služeb Ambulantní a pobytové služby Liberec p.o. (dále APOSS Liberec p.o.), kde mapuje úspěšnost umístění klientů v chráněných dílnách.

V teoretické části bakalářské práce byly za pomoci odborných zdrojů předloženy informace týkající se problematiky mentálně postižených osob, vzdělávání a možnosti pracovního uplatnění. Cíl bakalářské práce byl dále naplněn prostřednictvím průzkumu, který je popisován v praktické části bakalářské práce, která přináší vyhodnocení jednotlivých položek dotazníku. Výsledky jsou následně představeny prostřednictvím tabulek a grafů. Shrnutí celé bakalářské práce je v závěru, na nějž navazují navrhovaná opatření, součástí práce je i seznam použitých zdrojů a přílohy. Smyslem bakalářské práce bylo získat přehled o možnosti pracovního uplatnění mentálně postižených klientů v Libereckém kraji.

Klíčová slova: mentální retardace, lehká mentální retardace, středně těžká mentální retardace, těžká mentální retardace, hluboká mentální retardace, základní škola praktická, základní škola speciální, zdravotní postižení, zdravotní znevýhodnění, podporované zaměstnávání, chráněné dílny, chráněné pracovní místo

The title of the Bachelor thesis: Labour integration of Mentally Handicapped People

Author's name and surname: Ľubomíra Venclová

The academic year of Bachelor thesis' consignment: 2010/2011

Thesis supervisor: PaedDr. Hana Šmejkalová

Summary:

This bachelor thesis deals with the issues of job placement for mentally handicapped clients. The aim was to map job placement for mentally disabled clients in the Liberec Region, with emphasis on the following areas: chances of the mentally handicapped clients in search for employment, the ways of cooperation between day-care centers, weekly care centres and homes for the mentally handicapped in the process of placing clients in sheltered workshops, supported employment or in the free labour market. Part of the thesis focuses on day-care centre Non-resident and resident care services Liberec a.o., where we can find success rates of placement in sheltered workshops.

The theoretical part of the thesis analyzes available professional sources dealing with issues of mentally disabled people, education and opportunities for job placement. The aim of the thesis was fulfilled by means of a survey, described in the practical part, which assesses individual items in the questionnaire. The results are presented in the form of tables and graphs. The conclusion of the bachelor thesis is followed by suggested measures, list of sources and appendices.

Key words: mental retardation, mild mental retardation, moderate mental retardation, severe mental retardation, profound mental retardation, primary practical school, special primary school, disability, health disadvantage, supported employment, sheltered workshops, sheltered job

Name der Bakalararbeit: Eingliederung geistig behinderter Klienten in den Arbeitsprozess

Vorname und Name: Lubomíra Venclová

Akademisches Jahr der Abgabe der Bakalararbeit: 2010/2011

Leiter der Bakalararbeit: PaedDr. Hana Šmejkalová

Die Annotation:

Die Bachelorarbeit befasste sich mit der Problematik der Eingliederung geistig behinderter Klienten in den Arbeitsprozess. Das Ziel der Bachelorarbeit bestand in der Kartografierung und Feststellung der Möglichkeiten einer Realisierung geistig behinderter Klienten in der Region Liberec, in welcher Weise die Tagesbetreuungscentren, die Wochenstationen und Heime für geistig Behinderte beim Einsatz der Klienten in den sog. geschützten Werkstätten, geförderten Beschäftigungen oder auf dem freien Arbeitsmarkt zusammenarbeiten. Detailliert widmet sich ein Teil der Arbeit dem Tagesbetreuungscentrum des staatlich subventionierten Ambulanten und Aufenthaltsdienstes Liberec (weiter APOSS Liberec, staatl. subventionierte Organisation), indem die Erfolgsquote der Einstellung der Klienten in geschützten Werkstätten untersucht wird.

Im theoretischen Teil der Bachelorarbeit wurden mittels fachlicher Quellen Informationen bezüglich der Problematik geistig behinderter Personen, der Weiterbildung und der beruflichen Realisierung zur Vorlage gebracht. Das Ziel der Bachelorarbeit wurde ferner anhand einer Umfrage erfüllt, die im praktischen Teil der Bachelorarbeit beschrieben ist, die eine Auswertung der einzelnen Punkte des Fragebogens präsentiert. Die Ergebnisse sind anschließend mittels Tabellen und Diagramme dargestellt. Die Zusammenfassung bildete den Abschluss der gesamten Bachelorarbeit, an die Empfehlungen von Maßnahmen anknüpfen, wobei Bestandteil der Arbeit auch eine Liste mit den Quellenangaben und die Anlagen sind. Der Sinn der Bachelorarbeit war, eine Übersicht der Möglichkeiten der Eingliederung geistig behinderter Klienten in den Arbeitsprozess in der Region Liberec zu erlangen.

Schlüsselwörter: geistige Retardation, leichte geistige Retardation, mittelschwere geistige Retardation, schwere geistige Retardation, tiefgreifende geistige Retardation, praktische Grundschule, Sondergrundschule, gesundheitliche Behinderung, gesundheitliche Benachteiligung, geförderte Beschäftigung, geschützte Werkstätten, geschützter Arbeitsplatz

OBSAH

ÚVOD	12
1 TEORETICKÁ ČÁST	13
1.1 Definice mentální retardace	13
1.2 Klasifikace mentální retardace.....	15
1.2.1 Lehká mentální retardace, IQ 50–69 (F70).....	15
1.2.2 Středně těžká mentální retardace, IQ 35–49 (F71)	16
1.2.3 Těžká mentální retardace, IQ 20–34 (F72)	17
1.2.5 Jiná mentální retardace (F78).....	18
1.2.6 Nespecifikovaná mentální retardace (F79)	18
1.3 Počet mentálně postižených jedinců v populaci	18
1.4 Klinické projevy mentální retardace	20
1.5 Charakteristika jednotlivých schopností, které ovlivňují možnosti pracovního uplatnění osob s mentálním postižením	21
1.5.1 Myšlení	21
1.5.2 Řeč	21
1.5.3 Schopnost učení	22
1.5.4 Nápadnosti v chování.....	22
1.5.5 Sebehodnocení a seberealizace	23
1.5.6 Motorika.....	23
1.6 Vzdělavatelnost jako předpoklad zaměstnávání mentálně postižených osob.....	24
1.6.1 Základní vzdělávání žáků s mentální retardací.....	24
1.6.1.1 Základní škola praktická	24
1.6.1.2 Základní škola speciální.....	25
1.6.2 Úloha speciálně pedagogického centra	26
1.6.3 Profesní příprava mládeže s mentální retardací	28
1.6.3.1 Odborná učiliště	28
1.6.3.2 Praktické školy	28
1.6.3.3 Praktická škola dvouletá	28
1.6.3.4 Praktická škola jednoletá	29
1.6.4 Přejít ze školy do zaměstnání	30
1.7 Pracovní uplatnění osob s mentálním postižením.....	31
1.7.1 Podporované zaměstnávání.....	31
1.7.2 Chráněná pracoviště.....	35
1.7.3 Chráněné dílny	35
1.7.4 Chráněné pracovní místo	37
1.7.5 Rehabilitační dílny	37
1.7.6 Vymezení cíle, základních forem a druhů sociálních služeb.....	38
1.8 Legislativa zaměřená na zaměstnávání osob s mentálním postižením	41
1.9 Výhody pro zaměstnavatele, kteří zaměstnávají osoby se zdravotním postižením ..	43
2 PRAKTICKÁ ČÁST	45
2.1 Cíl bakalářské práce	45

2.2	Předpoklady bakalářské práce.....	45
2.3	Použité metody.....	46
2.4	Popis výzkumného vzorku a průběh výzkumu	46
2.5	Získaná data a jejich interpretace.....	49
	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	65
	ZÁVĚR	67
	NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ	69
	SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	71
	SEZNAM PŘÍLOH.....	74

ÚVOD

„Každá lidská bytost má absolutní hodnotu, protože je neopakovatelná...“

T. G. Masaryk

Z výše uvedeného citátu vyplývá, že mentálně postižený je především člověk, osoba, lidská bytost, až následně je to osoba, která má své specifické potřeby. Primární je pojem člověk, ne postižení. Specifickými potřebami rozumíme, že mentálně postižení lidé potřebují celoživotní vedení a podporu v učení, které se sice nejeví tak efektivní, ale jeho výsledky jsou pro život takového jedince velmi užitečné, především pokud jde o vedení k soběstačnosti. Osoba s mentálním postižením, pokud je ponechána bez dalšího vedení, své dovednosti a návyky ztrácí a postupně se celkově horší. Z tohoto důvodu je vhodné jakékoliv zvládnutelné pracovní začlenění, které by mu poskytlo potřebnou životní náplň a donutilo jej respektovat určitý denní režim.

Tématem bakalářské práce je pracovní zařazení klientů s mentálním postižením. Zde budeme zjišťovat možnosti pracovního zařazení klientů s mentálním postižením v Libereckém kraji.

Práce je rozdělena do dvou částí:

Teoretické – zde je popsáno mentální postižení, stupně mentálního postižení, vzdělávání osob s mentálním postižením, možnosti jejich pracovního uplatnění, podporované zaměstnávání, chráněné dílny, chráněné pracovní místo a rehabilitační dílny, legislativa osob zaměřená na zaměstnávání osob s mentálním postižením.

Praktické – obsahuje potvrzení či vyvrácení formulovaných předpokladů. Výzkumnou metodou byl dotazník, studium spisové dokumentace, pomocí kterých byla získána potřebná data. Dotazníky byly distribuovány organizacím různých typů v Libereckém kraji. Respondenti odpovídali na otázky, jejich odpovědi byly následně vyhodnoceny a zpracovány. Bakalářská práce dále obsahuje závěr, na nějž navazují navrhovaná opatření, seznam použitých informačních zdrojů a přílohy.

Cílem bakalářské práce bylo zmapovat formou dotazníku možnosti pracovního zařazení klientů s mentálním postižením v Libereckém kraji.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Definice mentální retardace

Termín mentální retardace byl zaveden Americkou společností pro mentální deficienci ve třicátých letech minulého století.¹ Více se začal používat v odborné terminologii po roce 1959, kdy se v Miláně konala konference Světové zdravotnické organizace. Mentální retardace, jako interdisciplinární termín, zasahuje do všech oblastí mentálně postižených osob – lékařské, pedagogické, sociální po celý jejich život.²

Při vymezení pojmu mentální retardace existují různé definice, které se snaží zdůrazňovat variabilní hlediska.³

Množství definic mentální retardace v psychopedické literatuře lze uspořádat podle faktoru, na který kladou důraz.⁴

U většiny definic mentální retardace jsou uváděny výrazně snížené intelektové schopnosti a deficity sociální přizpůsobivosti.⁵

Dle Vágnerové je mentální retardace souhrnné označení vrozeného defektu rozumových schopností. *„Postižení je definováno jako neschopnost dosáhnout odpovídajícího stupně intelektového vývoje (méně než 70 % normy), přesto, že byl jedinec výchovně stimulován.“*⁶

Nejznámější definice mentální retardace je od Dolejšího, která se snaží o syntézu všech hledisek. *„Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí různé hierarchie s variabilní ohraničeností a celkovou subnormální inteligencí, závislá na některých z těchto činitelů: na nedostatečném genetických vloh, na porušeném stavu anatomicko - fyziologické struktury a funkce mozku a jeho zrání, na nedostatečném nasycování základních psychických potřeb dítěte vlivem deprivace senzorické, emoční a kulturní, na deficitním učení, na zvláštnostech vývoje motivace, zejména negativních zkušenostech jedince po*

¹ Švingalová, D. *Úvod do teorie a praxe psychopedie*. Liberec, 2006. s. 19

² Pipeková, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno, 2006. s. 54

³ Švingalová, D. *Úvod do teorie a praxe psychopedie*. Liberec, 2006. s. 21

⁴ Černá, M. *Kapitoly z psychopedie*. Praha: UK, 1995. s. 8

⁵ Bartoňová, M., Bazalová, B., Pipeková, J. *Psychopedie*. Brno: Paido, 2007. s. 13

⁶ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. s. 146

opakovaných stavech frustrace i stresu na typologických zvláštnostech vývoje osobnosti.“⁷

⁷ Bartoňová, M., Bazalová, B., Pipeková, J. *Psychopedie*. Brno: Paido, 2007. s. 13

1.2 Klasifikace mentální retardace

1.2.1 Lehká mentální retardace, IQ 50–69 (F70)

Uvažování jedinců s lehkou mentální retardací je v nejlepším případě na úrovni dětí středního školního věku. Respektují některá pravidla logiky, ale neuvažují abstraktně, v jejich verbálním projevu chybí většina abstraktních pojmů, užívají jen konkrétní označení.⁸

Lehce mentálně retardovaní si osvojují mluvu opožděně, ale většinou dosáhnou schopnosti užívat řeč účelně v každodenním životě, udržovat konverzaci a podrobit se klinickému rozhovoru. Většina z nich také dosáhne úplné nezávislosti v osobní péči (jídlo, mytí, oblékání, hygienické návyky) a v praktických a domácích dovednostech, i když je vývoj proti normě mnohem pomalejší. Obvykle se hlavní potíže projevují při teoretické práci ve škole. Mnozí postižení mají specifické problémy se čtením a psaním.⁹

Lehce mentálně retardovaným však může velmi pomoci výchova a vzdělávání zaměřené na rozvíjení jejich dovedností a kompenzování nedostatků. Jsou schopni se učit, zvládnou výuku v praktické, resp. speciální škole.¹⁰

Většinu jedinců na horní hranici lehké mentální retardace lze zaměstnat prací, která vyžaduje spíše praktické než teoretické schopnosti, včetně nekvalifikované nebo málo kvalifikované manuální práce¹¹. V sociokulturním kontextu, kde se klade malý důraz na teoretické znalosti, nemusí mírný stupeň retardace působit žádný problém.

Důsledky retardace se však projeví, když je postižený také značně emočně a sociálně nezralý, např. není schopen vyrovnat se s požadavky manželství nebo výchovy dětí, obtížně se přizpůsobuje kulturním tradicím a očekáváním.¹²

⁸ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. s. 148

⁹ Švarcová, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. s. 31

¹⁰ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. s. 148

¹¹ Švarcová, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. s. 32

¹² Švarcová, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. s. 32

1.2.2 Středně těžká mentální retardace, IQ 35–49 (F71)

U středně těžce mentálně retardovaných jedinců lze přirovnat myšlení k úrovni myšlení předškolního dítěte. V jejich slovníku chybí i méně běžné konkrétní pojmy. Verbální projev bývá chudý, agramatický, špatně artikulovaný, chybí abstraktní pojmy. Dovedou se učit jen mechanicky, především na praktické úrovni. Jsou schopni zvládnout běžné návyky a jednoduché dovednosti.¹³

Pomalů se rozvíjí chápání a užívání řeči a jejich konečné schopnosti v této oblasti jsou omezené. Úroveň rozvoje řeči je variabilní. Někteří jsou schopni jednoduché konverzace, zatímco druzí jsou schopni domluvit se jen o svých základních potřebách. Někteří se nenaučí mluvit nikdy, i když mohou porozumět jednoduchým verbálním instrukcím a mohou se naučit používat gestikulace k částečnému kompenzování své neschopnosti domluvit se řečí. Opožděna je také schopnost sebeobsluhy a zručnost. Někteří jedinci potřebují dohled po celý život. Také pokroky ve škole jsou omezené, ale někteří si osvojí základy čtení, psaní a počítání. Někteří jedinci dosahují vyšší úrovně v dovednostech senzorio-motorických než v úkonech závislých na verbálních schopnostech, zatímco jiní jsou značně neobratní, ale jsou schopni sociální interakce a jednoduché konverzace. U většiny středně mentálně retardovaných lze zjistit organickou etiologii. U podstatné části jedinců je přítomen dětský autismus nebo jiné pervazivní vývojové poruchy.

V dospělosti jsou středně retardovaní obvykle schopni vykonávat jednoduchou manuální práci, jestliže jsou úkoly pečlivě strukturovány a jestliže je zajištěn odborný dohled.¹⁴ Pracovní zařazení je často možné pouze pod dohledem chráněných dílnách na chráněných pracovištích. Nejsou schopni samostatně řešit složitější životní situace. V dospělosti je u nich zřídka možný úplně samostatný život. Velké procento takto postižených jedinců je umísťováno do ústavů sociální péče.¹⁵

¹³ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. s. 148

¹⁴ Švarcová, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. s. 35

¹⁵ Pipeková, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno, 2006. s. 66

1.2.3 Těžká mentální retardace, IQ 20–34 (F72)

Uvažování osob s těžkou mentální retardací dosahuje úrovně batolete, v dospělosti jsou schopni chápat jen základní souvislosti a vztahy.¹⁶ Tyto jedinci jsou však v mnohém podobní jedincům se středně těžkou mentální retardací, pokud jde o klinický obraz, přítomnost organické etiologie a přidružené stavy. Snížená úroveň schopností je v této skupině běžně mnohem výraznější. Většina jedinců z této kategorie trpí značným stupněm poruchy motoriky nebo jinými přidruženými defekty. Možnosti výchovy a vzdělávání těchto osob jsou do značné míry omezené. Zkušenosti ukazují, že včasná, systematická a kvalifikovaná péče může přispět k rozvoji jejich motoriky, komunikačních schopností a samostatnosti.¹⁷

1.2.4 Hluboká mentální retardace, IQ je nižší než 20 (F73)

U takto postižených jedinců je IQ odhadováno pod 20, což prakticky znamená, že jsou těžce omezeni ve své schopnosti porozumět požadavkům nebo instrukcím nebo jim vyhovět. Většina osob je imobilní nebo výrazně omezená v pohybu. Nemocní bývají inkontinentní a při nejlepším jsou schopni pouze velmi rudimentární neverbální komunikace. Mají nepatrnou či žádnou schopnost pečovat o své základní potřeby a vyžadují stálou pomoc a stálý dohled. Lze dosáhnout nejzákladnějších jednoduchých zrakově prostorových dovedností v třídění a srovnávání a postižený jedinec se může při vhodném dohledu a vedení podílet malým dílem na domácích a praktických úkonech. Ve většině případů lze určit organickou etiologii. Běžné jsou těžké neurologické nebo jiné tělesné nedostatky postihující hybnost, jako např. epilepsie a poškození zraku a sluchu. Obzvláště časté, a to především u mobilních pacientů, jsou nejtěžší formy pervazivních vývojových poruch, zvláště atypický autismus.¹⁸

¹⁶ Fischer, S., Škoda, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Triton, 2008. s. 98

¹⁷ Švarcová, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. s. 35

¹⁸ Švarcová, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. s. 36

1.2.5 Jiná mentální retardace (F78)

Tato kategorie by měla být použita pouze tehdy, když stanovení stupně intelektové retardace pomocí obvyklých metod je zvláště nesnadné nebo nemožné pro přidružené senzorické nebo somatické poškození, např. u nevidomých, neslyšících, nemluvících, u jedinců s těžkými poruchami chování, osob s autismem či u těžce tělesně postižených osob.¹⁹

1.2.6 Nespecifikovaná mentální retardace (F79)

Tato kategorie se užívá v případech, kdy mentální retardace je prokázána, ale není dostatek informací, aby bylo možno zařadit pacienta do jedné ze shora uvedených kategorií.

Uvedená klasifikace mentální retardace neobsahuje kategorii „mírná mentální retardace“ (IQ 85–69), která u nás byla donedávna ve starších klasifikacích uváděna a ještě se někdy v poradenské praxi užívá. Toto snížení úrovně rozumových schopností zpravidla nesouvisí s organickým poškozením mozku, v jehož důsledku by se psychika mentálně postižených jedinců nemohla normálně rozvíjet, nýbrž bývá zapříčiněno jinými faktory (genetickými, sociálními a dalšími). Děti s opožděným rozumovým vývojem, u nichž k zaostávání vývoje došlo z jiných příčin, než je poškození mozku (sociální zanedbanost, nepodnětné výchovné prostředí, smyslové vady apod.), se nepovažují za mentálně postižené.²⁰

1.3 Počet mentálně postižených jedinců v populaci

Osoby s mentálním postižením tvoří jednu z nejpočetnějších skupin mezi všemi postiženými. Počet mentálně retardovaných osob nejen u nás, ale i v celosvětovém měřítku stoupá. Tento vzrůst se je možné vysvětlit jednak přesnější evidencí lidí s mentálním postižením (ačkoli stále ne úplnou) a paradoxně vlivem lepší pediatrické péče o novorozence, jenž má za následek nižší novorozeneckou a kojeneckou úmrtnost, a tedy záchranu i těch nově narozených, kteří by bez této intenzivní péče nezůstaly naživu.

¹⁹ Švarcová, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. s. 36

²⁰ Švarcová, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. s. 36

Absolutní počet mentálně postižených v naší populaci není znám. Dle Pipekové, problém souvisí s nejednotností definicí mentální retardace.²¹ Uvádí se, že mentální retardací trpí asi 3 % našich občanů. Podle některých pedagogicko-psychologických výzkumů je intelektově podprůměrných 10-15 % dětí školního věku. Těžce mentálně postižených je asi 0,1 % v populaci.²² Obdobné počty bývají uváděny i ve statistikách ostatních evropských zemí.

Pokud jde o jednotlivá ontogenetická období, nejvíce mentálně retardovaných se vykazuje ve školním věku, který klade specifické požadavky na intelekt a umožňuje srovnávání rozumových schopností mezi jednotlivými žáky. V předškolním věku nejsou všechny mentálně postižené děti (s výjimkou těžce mentálně postižených) rozpoznány. V adolescenci a ve věku dospělosti už dochází k splývání osob s lehčí mentální retardací s ostatní populací a ti mentálně opoždění, kteří se úspěšně zařadily do sociálních vztahů, obvykle už za mentálně postižené nebývají považováni.²³

²¹ Pipeková, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno, 2006. s. 59

²² Švarcová, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. s. 38-39

²³ Švarcová, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. s. 39

1.4 Klinické projevy mentální retardace

Z hlediska psychické osobnosti osoby s mentálním postižením netvoří jednotnou skupinu, kterou lze vyčerpávajícím způsobem charakterizovat. U každého mentálně postiženého jedince se projevují charakteristické osobnostní rysy. Přesto se u nich projevují ve větší nebo menší míře určité společné znaky, které závisí na druhu mentální retardace, její hloubce, rozsahu, na tom zda jsou rovnoměrně postiženy všechny složky psychiky.

Klinické projevy lehké a střední mentální retardace:

- zpomalenou chápavostí, jednoduchostí a konkrétností úsudků;
- sníženou schopností až neschopností komparace a vyvozování logických vztahů;
- sníženou mechanickou a zejména logickou pamětí;
- těkavostí pozornosti;
- nedostatečnou slovní zásobou a neobratností ve vyjadřování;
- poruchami vizuomotoriky a pohybové koordinace;
- impulsivností, hyperaktivitou nebo celkovou zpomaleností chování;
- citovou vzrušivostí;
- sugestibilitou a rigiditou chování;
- nedostatky v osobní identifikaci a ve vývoji „já“;
- opožděným psychosexuálním vývojem;
- nerovnováhou aspirací a výkonů;
- zvýšenou potřebou uspokojení a bezpečí;
- poruchami v interpersonálních skupinových vztazích a v komunikaci;
- sníženou přizpůsobivostí k sociálním požadavkům a některými dalšími charakteristickými znaky.

U osob s těžkým hlubokým mentálním postižením se projevují individuální rozdíly a charakteristické chování, ale vzhledem k omezení všech jejich schopností, zejména omezené komunikační schopnosti je obtížné tyto individuální zvláštnosti obvyklými metodami diagnostikovat.²⁴

²⁴ Švarcová, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. s. 41

1.5 Charakteristika jednotlivých schopností, které ovlivňují možnosti pracovního uplatnění osob s mentálním postižením

1.5.1 Myšlení

Myšlení mentálně postižených může dospět v nejlepším případě do fáze konkrétních logických operací, a to u jedinců s lehkým mentálním postižením. Závisí na stupni postižení a odpovídá různé vývojové úrovni, v krajním případě se nemusí rozvinout vůbec.

Jejich uvažování bude vždy svázáno s realitou, s konkrétní situací, jelikož se nedokáží odpoutat od vlastních pocitů a svého pohledu, které do určité míry zkreslují jejich poznávání.

Myšlení mentálně postiženého charakterizuje značná stereotypnost a rigidita (ulpívání na určitém způsobu řešení), absence nadhledu se pak projeví sníženou kritičností a vysokou sugestibilitou.²⁵

Ulpívavostí se brání novým, jim nesrozumitelným podnětům, v řešení problémů jsou pasivní, rezignují na ně nebo očekávají pomoc druhých lidí.

Dětem s mentální retardací chybí lepší sekvenční myšlení (umožňuje koordinovat, řadit a dokončovat jednotlivé činnosti), tento nedostatek se projevuje i v dospělém věku, jako nedostatek organizačních schopností. Plnění úkolů musí být pro ně strukturováno. Lidem s mentální retardací, kteří jsou zaměstnáni na chráněných pracovištích, organizaci času a práce musí zajišťovat kompetentní pracovníci.²⁶

1.5.2 Řeč

Řeč mentálně postižených je postižena jak obsahově tak i ve formální složce. Vývoj řeči je u nich v důsledku odlišných vnitřních předpokladů narušen do té míry,

²⁵ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. s. 151-152

²⁶ Švarcová, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. s. 48

že nedosáhne úrovně normy.²⁷ Nápadná je především jednoduchostí vyjádření (preference velmi krátkých vět, jednoznačných konkrétních pojmů) a nepřesnou výslovností (buď z důvodu nedostatků v motorické koordinaci mluvidel nebo zhoršené sluchové diferenciaci).

Mají problém pochopením celkového kontextu, vzhledem k omezené slovní zásobě (aktivní slovní zásoba je chudá, velmi málo používají přídavných jmen, sloves a spojek),²⁸ slovní obraty jako ironii, žert či metaforu nejsou schopni chápat vůbec. Jazyková necitlivost se projevuje četnými agramatismy v řeči.²⁹

1.5.3 Schopnost učení

Schopnost učení je u mentálně postižených lidí vždy nějakým způsobem omezena, nejen ve ztížené schopnosti porozumění, ale i vlivem nedostatků v koncentraci pozornosti a paměti. Učení je převážně mechanické. Příslušné dovednosti a schopnosti se fixují v rigidní podobě, bývají také stejně užívány. Změna návyku a přizpůsobení nové situaci jim dělá problémy. Vyhovuje jim stereotyp, chybí jim motivace k poznávání nového. Jsou ochotni se učit za podpory dospělého, ke kterému mají pozitivní vztah.³⁰

1.5.4 Nápadnosti v chování

Chování mentálně postižených jedinců, bývá vázáno na konkrétní podněty, je emocionálně ovlivněné. Je u nich rozpoznatelný sklon k bezprostřednímu způsobu reagování. Mohou mít problémy s aplikací společenských pravidel v nových situacích a za rozdílných okolností. Rozumové hodnocení situace a odstup od emocionálního prožitku je pro ně příliš obtížné.

Schopnost sebeovládání není natolik rozvinuta, což se projevuje zvýšenou tendencí k afektivním a impulzivním reakcím, v období adolescence až agresivnímu jednání. Příčinou mohou být zvýšené sociální požadavky kladené na dospělého jedince, negativní postoje okolí (ponižování, odmítání), omezení, jejichž smysl

²⁷ Lechta V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. Praha: Portál, 2008. s. 76

²⁸ Vítková, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 2004. s. 301

²⁹ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. s. 152

³⁰ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. s. 153

postiženému uniká, ale v neposlední řadě má vliv také mentální úroveň jedince, případně etiologie postižení.³¹

1.5.5 Sebehodnocení a seberealizace

Sebehodnocení osob s mentální retardací je charakteristické nekritičností a ovládané především emocionálně, ovlivněné okolím, závislé na názorech druhých lidí. Pokud dochází k zásadnějším změnám situace, vynucené okolnostmi, pro mentálně postiženého člověka, může být tato situace nezvládnutelná. V oblasti seberealizace se spokojí s pozitivní reakcí ostatních lidí, kterou chápou jako potvrzení jejich vlastní hodnoty. Svou budoucnost neplánují z důvodu chybějícího hypotetického uvažování, žijí převážně v přítomnosti.

Potřeba životní perspektivy je závislá na schopnosti mentálně postiženého jedince, a jeho základním pochopením pojmu času (minulosti, přítomnosti, budoucnosti). Nechápe budoucnost, ani je příliš nezajímá, žijí převážně přítomnosti.³²

1.5.6 Motorika

Vývoj motoriky je u mentálně postižených osob opožděn. Jsou u nich zaznamenány poruchy hrubé i jemné motoriky a senzomotorické koordinace. Typická je motorická neobratnost.³³ U některých trvale přetrvává celková neobratnost, nekoordinovanost pohybů a neschopnost vykonávat drobné úkony.³⁴

³¹Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. s. 156

³²Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. s. 153 - 155

³³Švingalová, D. *Úvod do teorie a praxe psychopedie*. Liberec, 2006. s. 75

³⁴Pípekova, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno, 2006. s. 66

1.6 Vzdělavatelnost jako předpoklad zaměstnávání mentálně postižených osob

Výchovu a vzdělávání lidí s mentálním postižením chápeme jako celoživotní proces. I u nepostižených jedinců se uznává nutnost celoživotního vzdělávání, zvyšování kvalifikace, rekvalifikace, prohlubování jazykových a dalších znalostí a dovedností.

U mentálně postižených, u nichž kognitivní procesy probíhají podstatně pomaleji než u ostatní populace, stále výrazně vystupuje potřeba jejich permanentního rozvíjení, stálého opakování a prohlubování jejich znalostí a dovedností a jejich soustavného vedení ke stále komplexnějšímu poznávání okolní skutečnosti.³⁵

1.6.1 Základní vzdělávání žáků s mentální retardací

Vzdělávání žáků s mentální retardací se uskutečňuje podobně jako vzdělávání žáků s jinými druhy zdravotního postižení, buď v běžné škole, nebo ve škole zřízené pro žáky se zdravotním postižením. Vzdělávání mentálně postižených žáků pak může probíhat, v souladu s platnou legislativou (vyhláška č.73/2005 Sb.), v následujících typech škol:

- v základní škole, formou skupinové integrace
- v základní škole praktické
- v základní škole speciální
- v základní škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení, formou individuální integrace³⁶

1.6.1.1 Základní škola praktická

V souladu se školským zákonem byl pro realizaci základního vzdělávání v základní škole praktické vydán Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

³⁵ Švarcová, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. s. 65 -110

³⁶ Pipeková, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno, 2006. s. 92

(dále RVP ZV–LMP). Žáci, kteří z důvodu snížené úrovně rozumových schopností nemohou zvládat požadavky obsažené v RVP ZV, se vzdělávají podle této přílohy. RVP ZV a jeho příloha jsou navzájem prostupné.³⁷

Posláním základní školy praktické je speciálními výchovnými a vzdělávacími prostředky a metodami umožnit žákům dosáhnout co nejvyšší úrovně znalostí, dovedností a osobních kvalit při respektování jejich individuálních zvláštností a možností. Konečným cílem výchovné a vzdělávací práce je příprava žáků na zapojení, v optimálním případě na úplnou integraci do běžného občanského života.³⁸ Vzhledem ke specifickým potřebám žáka s lehkým mentálním postižením je kladen důraz zejména na klíčové kompetence komunikativní, sociální a personální a pracovní.³⁹

1.6.1.2 Základní škola speciální

V souladu se školským zákonem byl pro realizaci základního vzdělávání v základní škole speciální vydán Rámcový vzdělávací program pro základní školu speciální (dále jen RVP ZŠS).

Základní škola speciální poskytuje vzdělávání žákům s takovou úrovní rozumových schopností, která jim nedovoluje zvládat požadavky obsažené v RVP základního vzdělávání (dále RVP ZV) ani RVP ZV - pro lehce mentálně postižené (dále LMP), ale umožňuje jim, aby si ve vhodně upravených podmínkách a při odborné speciálně pedagogické péči osvojovali základní vědomosti, dovednosti a návyky.⁴⁰

Z toho vyplývá, že v těchto školách se vzdělávají zpravidla žáci s mentálním postižením středního a těžkého stupně. Obsah výchovně – vzdělávací činnosti se zaměřuje na osvojování a rozvíjení přiměřených poznatků a pracovních dovedností, rozvíjení komunikačních a motorických schopností a vypěstování návyků

³⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. [online]. 2005. [cit. 2010-02-20]. Dostupné na Internetu: <<http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladnivzdelavani>> s.7

³⁸ Švarcová, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. s. 73

³⁹ Bartoňová, M., Vítková, M., *Strategie ve vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno: Paido, 2007. s. 98

⁴⁰ *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání speciální škola*. [online]. 2008. [cit. 2010-02-20]. Dostupné na Internetu: <<http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladnivzdelavani>> s. 7

a dovedností samostatnosti a sebeobsluhy, potřebných ke snižování závislosti na péči dalších osob.⁴¹

1.6.2 Úloha speciálně pedagogického centra

Speciálně pedagogické centra (dále SPC) poskytují poradenskou činnost žákům se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním integrovaných ve školách a školských zařízeních, žákům se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním ve školách, třídách nebo odděleních nebo studijních skupinách upravených s upravenými vzdělávacími programy, žákům se zdravotním postižením na základních školách speciálních a dětem s hlubokým mentálním postižením.⁴²

Legislativně je činnost SPC zakotvena ve školském zákoně č. 561/2004 Sb. a vyhlášce č. 72/2005 Sb.

Centra poskytují speciálně pedagogickou, pedagogickou i zdravotní péči, sociální služby pro postižené děti i jejich rodiče. Centra by měla pomáhat s řešením náročných situací, spojených s výchovou postiženého dítěte.⁴³

SPC dále zajišťují:

- depistáž, vedou přesnou evidenci dětí a mládeže zařazenou do centra
- kompletní speciálně pedagogickou a psychologickou diagnostiku, tvorbu plánu péče o žáka
- poradenský a metodický servis rodičům, pedagogickým pracovníkům a široké veřejnosti při začleňování postiženého do společnosti
- sledování a vyhodnocování školní úspěšnosti sledovaných dětí
- pomoc v otázkách profesní orientace, kariérových požadavků pro žáka
- řešení problémů rodin a aktivní účast členů rodiny na preventivním a rehabilitačně terapeutickým působení

⁴¹ Švarcová, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. s. 79

⁴² *Vyhláška 72/2005 Sb., O poskytování poradenských služeb ve školách školských poradenských zařízeních.* [online]. 2010. [cit. 2010-11-19]. Dostupné na Internetu: < <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1> > s. 491

⁴³ Bartoňová, M., Vítková, M. *Strategie ve vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Paido:Brno, 2007. s. 55

- kontakty na další poradenské pracoviště, společenské a zájmové organizace, spolupráci s rezortními výzkumnými ústavy na řešení vybraných problémů speciální pedagogiky
- osvětovou činnost
- další vzdělávání a zvyšování odbornosti pracovníků centra⁴⁴

Speciálně pedagogické centrum dle přílohy 2 vyhlášky 72/2005 Sb. poskytuje pro žáky s mentálním postižením, pro jejich zákonné zástupce, školy a školské zařízení vzdělávající tyto žáky následující speciální činnosti:

- metodiku cvičení pro děti raného věku (např. Strassmeier, Portage, vývojový screening)
- smyslovou výchovu pro děti předškolního věku
- rozvoj hrubé a jemné motoriky, nácvik sebeobsluhy
- rozvoj estetického vnímání
- přípravu do výchovně vzdělávacího procesu
- rozvoj grafomotoriky, systematický rozvoj slovní zásoby, dílčích výukových funkcí
- logopedickou péči, zaměřenou na alternativní a augmentativní komunikaci, piktogramy, znak do řeči, komunikační tabulky, sociální čtení a počty
- netradiční formy výuky
- nácvik prvního čtení, nácvik hůlkového písma
- hůlková písanka, psaní hůlkovým písmem, využití počítače nebo psacího stroje
- alternativní čtení
- využití arteterapie, muzikoterapie⁴⁵

⁴⁴ Bartoňová, M., Bazalová, B., Pipeková, J. *Psychopedie*. Brno: Paido, 2007. s. 58

⁴⁵ Vyhláška 72/2005 Sb., *O poskytování poradenských služeb ve školách školských poradenských zařízeních*. [online]. 2010. [cit. 2010-11-19]. Dostupné na Internetu: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1>> s. 497

1.6.3 Profesní příprava mládeže s mentální retardací

1.6.3.1 Odborná učiliště

Je to tradiční způsob přípravy absolventů základní školy praktické. Poskytují poměrně široký rejstřík možností výběru profesní přípravy, z nich si žáci mohou zvolit učební obor podle svých zájmů a schopností. Jejich práce spočívá v přípravě žáků na profesní uplatnění s důrazem na předání praktických dovedností. Výběr učebních oborů poměrně široký a poskytuje možnost uplatnění většině žáků praktické školy. Studium na odborném učilišti je délce dva nebo tři roky.⁴⁶

1.6.3.2 Praktické školy

V současné době existují dva typy praktických škol s jednoletou a dvouletou přípravou. Je určena žákům se speciálními vzdělávacími potřebami plynoucími ze snížené úrovně rozumových schopností, případně žákům s více vadami, kteří ukončili povinnou školní docházku v základní škole praktické či základní škole speciální v nižším než devátém ročníku základní školy a v odůvodněných případech v devátém ročníku základní školy.

Ve vzdělávacím programu je kladen důraz na individuální potřeby a možnosti žáků, vypěstování kladného vztahu k práci, na rozvoj komunikačních dovedností, základní orientaci v celospolečensky závažných problémech, kultivaci osobnosti, výchovu ke zdravému životnímu stylu, dosažení maximální možné míry samostatnosti posílení předpokladu sociální integrace žáků.⁴⁷

1.6.3.3 Praktická škola dvouletá

Pro praktickou školu jednoletou, byl pro vzdělávání žáků schválen Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání praktická škola dvouletá (dále RVP PRS 2).

⁴⁶ Bartoňová, M., Vítková, M. *Strategie ve vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Paido: Brno, 2007. s. 79

⁴⁷ Bartoňová, M., Bazalová, B., Pipeková, J. *Psychopedie*. Brno: Paido, 2007. s. 79

Tato škola dává možnost získat střední vzdělání žákům se středně těžkým stupněm mentálního postižení, případně s lehkým mentálním postižením v kombinaci s dalším zdravotním postižením, které jim znemožňuje vzdělávání na jiném typu střední školy. Praktická škola dvouletá doplňuje a rozšiřuje všeobecné vzdělání dosažené v průběhu povinné školní docházky. Vzdělávací proces je zaměřen na získání základních pracovních dovedností, návyků a pracovních postupů potřebných v každodenním i v budoucím pracovním životě. Cílem praktické školy dvouleté je připravit absolventy pro jednoduché pracovní činnosti v oblasti služeb a výroby (např. v sociálních a komunálních službách, ve zdravotnictví, ve výrobních podnicích, v zemědělství), případně k pokračování v dalším vzdělávání.⁴⁸

1.6.3.4 Praktická škola jednoletá

Pro praktickou školu jednoletou, byl pro vzdělávání žáků schválen Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání praktická škola jednoletá (dále RVP VPŠ 1). Je určen pro žáky s těžkým stupněm mentálního postižení, souběžným postižením více vadami a autismem, kteří ukončili základní vzdělávání v základní škole speciální podle vzdělávacího programu určeného pro tuto skupinu žáků (Rámcový vzdělávací program pro základní školu speciální, díl II), případně dobíhajícího Vzdělávacího programu pomocná škola a Rehabilitačního vzdělávacího programu pomocné školy.

Praktická škola jednoletá doplňuje a rozšiřuje žákům teoretické i praktické dovednosti získané v průběhu povinné školní docházky. Za předpokladu respektování individuálních zvláštností a schopností žáků je vzdělávací proces zaměřen na rozvoj komunikačních dovedností a dosažení nejvyšší možné míry samostatnosti a nezávislosti na péči druhých osob. Poskytuje přípravu na osvojení manuálních dovedností a jednoduchých činností využitelných v oblastech praktického života, které absolventům usnadní integraci do společnosti.

Cílem vzdělávání v praktické škole jednoleté je především zvýšení kvality života absolventů, kterým se v rámci jejich individuálních schopností nabízí možnost uplatnit se přiměřeným výkonem v chráněných pracovištích a při pomocných pracích v různých profesních oblastech.⁴⁹

⁴⁸ *Rámcový vzdělávací program pro obor praktická škola dvouletá*. [online]. 2010. [cit. 2010-10-02]. Dostupné na Internetu: <<http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladnivzdelavani>>

⁴⁹ *Rámcový vzdělávací program pro obor praktická škola jednoletá*. [online]. 2009. [cit. 2010-02-20]. Dostupné na Internetu: <<http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladnivzdelavani>>

1.6.4 Přechod ze školy do zaměstnání

Podle Jenkinse (1998) U mentálně postiženého jedince k období přechodu do adolescence prakticky nedochází. Jeho myšlení je prakticky celý život vázané na konkrétní uvažování, s tím spojený problém přijmout postoje a hodnoty společnosti, ve které žije. Důležitá je odborná intervence, aby se z postiženého nestal dospělý, který přijme roli pasivního a nemocného jedince, který potřebuje neustálou péči.

Z toho důvodu je důležitá podpora v období mezi školním vzděláváním a nástupem do zaměstnání. Jakékoliv zaměstnání mentálně postiženého jedince dává pocit důležitosti, zodpovědnosti a udržuje jeho návyky a dovednosti. Překlenutí mezery mezi odchodem ze školy a nástupem do zaměstnání zajišťují v České republice organizace, jako je Rytmus a Máme otevřeno?

Nabízejí **tranzitní programy** zaměřené na přechod ze školy do zaměstnání. Například organizace Rytmus vypracovala program pracovní rehabilitace, pro žáky mentálně postižené, kteří v posledním ročníku praktické školy, pracují tři dny v týdnu na pracovišti, pod dohledem pracovních asistentů.⁵⁰

Cíle Tranzitního programu:

- naučit žáka co to znamená chodit do práce, rozvíjet jeho pracovní a sociální dovednosti (povinnost pravidelné docházky, umět se dopravit do zaměstnání, komunikovat se spolupracovníky,...apod.)
- umožnit získat zkušenosti v práci v běžném prostředí.
- usnadnit přechod ze školy do běžného pracovního prostředí⁵¹

⁵⁰ Černá, M. a kol., *Česká psychopedie*. Praha: Karolinum, 2008. s. 179-181

⁵¹ Černá, M. a kol., *Česká psychopedie*. Praha: Karolinum, 2008. s. 181

1.7 Pracovní uplatnění osob s mentálním postižením

Pracovní uplatnění osob s mentálním postižením je možné, pokud vykonávají práci, která odpovídá úrovni jejich myšlení, koncentraci pozornosti a nevyžaduje rychlé reakce a častou změnu pracovních operací. Takto postižení lidé se nejlépe uplatní v klidném prostředí, kde se nestřídá velké množství neznámých lidí. Pokud není takový člověk manuálně zručný, nemůže být jeho práce náročná na senzomotorickou koordinaci a přesnost. Přes všechny obtíže je přijatelná pracovní činnost pro mentálně postižené lidi užitečná, rozvíjí a uchovává jejich kompetence a dává jejich životu náplň. Proto je rozvoj takové činnosti jednou z důležitých oblastí jejich výchovy.⁵²

Možnost zaměstnání pro osoby mentálně postižené neznamena jenom poskytnout jim výdělek, ale taky jim přiznat sociální postavení v rámci rodiny a společnosti. Pro tyto osoby je nejlepší forma realizace prostřednictvím práce pod dohledem, tedy na chráněných pracovištích. Mezi další možnosti jejich realizace patří podporované zaměstnávání.

Existují také chráněné dílny zřízené ve stacionářích. *Je zde poskytována zvýšená ochrana a režim práce je přizpůsoben zdravotnímu stavu pracujícího jedince*⁵³.

1.7.1 Podporované zaměstnávání

Podporované zaměstnávání je časově omezená služba určená lidem, kteří hledají placené zaměstnání v běžném pracovním prostředí. Jejich schopnosti získat a zachovat si zaměstnání jsou přitom z různých důvodů omezeny do té míry, že potřebují individuální dlouhodobou a průběžně poskytovanou podporu poskytovanou před i po nástupu do práce.(srov. Opařilová in Vítková 2003, 2004)⁵⁴

Cílovými skupinami projektu podporovaného zaměstnávání jsou osoby, které jsou nejvíce znevýhodněné při vstupu na otevřený trh práce a při udržení si zaměstnání. Konkrétně jde o osoby s postižením (mentálním, fyzickým,

⁵² Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. s. 158

⁵³ Pipeková, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006.

⁵⁴ Pipeková, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. s. 295

kombinovaným), a o osoby s duševním onemocněním, s drogovou závislostí a osoby jinak sociálně znevýhodněné.

Cílem podporovaného zaměstnávání je pomoci těmto cílovým skupinám při získávání práce, aby nadále nemusely zůstat v segregovaném prostředí ústavů či rodin, ale aby se mohly integrovat do společnosti a plně se účastnit života společnosti.⁵⁵

Podporované zaměstnání umožňuje lidem z cílové skupiny získat a zachovat si vhodné zaměstnání na otevřeném trhu práce.

Současně je cílem zvýšit míru samostatnosti uživatelů služeb, tedy jejich dovednosti potřebné k získání a zachování si práce, posílit jejich pracovní návyky a motivaci k dalšímu profesnímu rozvoji.

Mezi hlavní znaky podporovaného zaměstnání patří:

- Trénink pracovních dovedností uživatele programu probíhá přímo na pracovišti.
- Uživatel programu je zaměstnán v běžném pracovním prostředí.
- Uživatel programu se samostatně rozhoduje o své pracovní kariéře v průběhu procesu podporované ho zaměstnávání.
- Asistent podporuje klienta ve všech oblastech souvisejících s prací a zaměstnáváním.
- Podpora asistenta je poskytována vždy jen podle potřeb klienta. Míra podpory je určována klientem.⁵⁶

Program podporované zaměstnávání umožňuje plnohodnotnou integraci člověka s mentálním postižením na trhu práce.⁵⁷

⁵⁵ Pipeková, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. s. 296

⁵⁶ Agentura Osmý den. *Podporované zaměstnávání*. [online]. 2009. [cit.2010-05-25].

Dostupné na Internetu: <http://osmyden.jurta.cz/cs/index.php?action=pro-zajemce_podporovane-zamestnavani>

⁵⁷ Bartoňová, M., Bazalová, M., Pipeková, J. *Psychopedie*. Brno: Paido, 2007. s. 91

Agentury podporovaného zaměstnání

Agentury podporovaného zaměstnávání začaly vznikat teprve nedávno za účelem zprostředkovat pracovní příležitost lidem společensky znevýhodněným – např. lidem s postižením (mentální, tělesné, zrakové aj.) nebo lidem v nepříznivé životní situaci, tj s problémy, na jejichž zvládnutí sami nestačí. V České republice zprostředkovávají podporované zaměstnávání státní neziskové organizace, nejznámější je Rytmus v Praze a sdružení Spolu v Olomouci.⁵⁸

Pracovní a osobní asistence

Agentury pro podporované zaměstnávání nabízí zaměstnavatelům tyto bezplatné služby v oblasti zaměstnávání osob se zdravotním postižením (dále ZP).

Pracovní konzultanti zajišťují odborné poradenství a pomoc:

- v obecných otázkách zaměstnávání osob se ZP

Zajišťují odborné poradenství v oblasti zaměstnávání osob se ZP.

- v legislativních otázkách a finanční problematice zaměstnávání osob se ZP

Nabízí pomoc s výpočtem daňových slev při zaměstnávání osoby se ZP a vytvářejí finanční kalkulaci s vyčíslením nákladů a finančních výhod při zaměstnání osoby se ZP.

Pokud má organizace více než 25 zaměstnanců, poskytují poradenství s plněním povinného podílu zaměstnávání osob se ZP. Součástí je vyčíslení finančních výhod zaměstnávání osob se ZP oproti placení odvodu do státního rozpočtu.

- při vytipování vhodných pracovních činností pro osoby se ZP

Společně se zaměstnavatelem zjišťují, zda existuje v organizaci vhodné pracovní místo pro osobu se ZP, případně radí, jaké úpravy pracovní pozice by umožnily obsadit pracovní místo osobou se ZP např. zkrácení pracovní doby či omezení rozsahu činností.

- při vytváření specifického pracovního místa pro osobu se ZP

⁵⁸ Bartoňová, M., Bazalová, B., Pipeková, J. *Psychopedie*. Brno: Paido, 2007. s. 92

Předávají zkušenosti s vytvářením specifického pracovního místa pro osobu se ZP společně s uvedením příkladů subjektů, kteří úspěšně vyřešili podobnou situaci při hledání a výběru vhodného zaměstnance se ZP

Nabízí pomoc při hledání nového zaměstnance se ZP a doporučují nejvhodnější uchazeče pro vybranou pracovní pozici. Poskytují potřebné informace o daných uchazečích. při přijímání nového zaměstnance se ZP

V případě potřeby poskytují uchazeči i zaměstnavateli podporu při přijímacím pohovoru a při vyřizování administrativních záležitostí při přijímání nového zaměstnance.

- přímá podpora zaměstnance na jeho pracovišti při zaučení

Jedná se zejména o podporu zaměstnance při získávání nových pracovních dovedností, vysvětlení pracovního postupu a pomoc při nácviku a osvojení pracovních úkolů. Cílem pracovní asistence je vytvořit stabilní pracovní vztah mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem.

- pomoc při navázání vztahu a v komunikaci s novým spolupracovníkem ⁵⁹

Pracovní asistent svým působením na pracovišti pomáhá zaměstnavateli a ostatním zaměstnancům v navázání vztahu s novým spolupracovníkem a usnadňuje zejména počáteční komunikaci s novým zaměstnancem. Působí jako prevence předčasné ztráty zaměstnání, umožňuje plynulé zapracování. ⁶⁰

⁵⁹Rytmus .*Podporované zaměstnávání*. [online]. 2009. [cit.2010-09-25]. Dostupné na Internetu <http://www.rytmus.org/rytmus/index.php?p=co_nabizime&site=default>

⁶⁰Občanské sdružení. PÉČE O DUŠEVNÍ ZDRAVÍ. *Podporované zaměstnávání*. [online]. 2006. [cit.2010-05-25]. Dostupné na Internetu: <<http://www.pdz.cz/2podpzam.htm> >

1.7.2 Chráněná pracoviště

Mnozí zaměstnavatelé vytvářejí osobám se zdravotním postižením (dále ZP) vhodné pracovní podmínky a pracovní prostředí, aniž by k tomu byli "nuceni" právními předpisy. Jde o chráněné dílny a chráněná pracoviště. Chráněnou prací se rozumí pracovní činnost na vhodně zvoleném nebo upraveném výrobním programu, popř. vybrané pracovní náplni, vykonávaná zpravidla zaměstnancem s těžším zdravotním postižením za zcela mimořádných pracovních podmínek, upravených podle jeho fyzických a psychických schopností. Soubor více pracovišť přiměřeně upravených k chráněné práci ve vymezeném prostoru nebo samostatném celku tvoří chráněnou dílnu.

Technické úpravy chráněných pracovišť a dílen jsou zaměřeny jednak na celá zařízení včetně umístění pracovišť a přístupu k němu, prostorového uspořádání s ohledem na používání osobních pomůcek, eventuálně invalidních vozíků a úpravy pracovního prostředí v nejširším slova smyslu, jednak na individuální úpravy jednotlivých pracovních stanovišť, tj. stolů, manipulačních desek, sedaček, ovládačů, a prostředků strojního zařízení, vhodné umístění, uchopování, eventuálně tvarování nástrojů a nářadí, a to s přihlédnutím k užívání osobních a pracovních pomůcek (i protetických).

Dalším požadavkem pro realizaci chráněné práce je individuální přístup k zaměstnancům při instruktáži, znázorňování pracovních postupů, nácviku činností, odborný dohled zdravotních rehabilitačních zaměstnanců, popř. dalších (např. sociálního pracovníka) při zdolávání psychických bariér při adaptaci na nové pracovní a společenské podmínky i při odstraňování sociálních problémů.⁶¹

1.7.3 Chráněné dílny

Chráněné dílny mohou být pracovního charakteru, tzn., že lidé pracují na základě pracovní smlouvy nebo dohody a za odvedenou práci dostávají peníze. Pracuje se zde v režimu pracovně – právních předpisů. Jiným typem chráněných dílen jsou dílny terapeutického zaměření. Lidé, kteří zde pracují, jsou vlastně klienty služby zvané pracovní rehabilitace. Za práci nedostávají žádnou mzdu pouze

⁶¹ Jouza, L. *Zaměstnání zdravotně postižených osob*. [online]. 2003. [cit.2010-05-29]. Dostupné na Internetu: <<http://modernizeni.ihned.cz/>>

symbolickou, motivační finanční odměnu. Naopak v některých chráněných dílnách se ještě platí úhrada za pobyt.⁶²

Chráněná dílna je dle § 76 zákona o zaměstnanosti č.435/2004 Sb., definována jako pracoviště zaměstnavatele, které je vymezeno na základě dohody s úřadem práce a je přizpůsobeno pro zaměstnávání osob se zdravotním postižením.⁶³

Chráněné dílny se zabývají jedním nebo několika charakteristickými obory činností např. výroba svíček, knihařské práce, výroba dřevěných předmětů, kompletace dílů pro automobilový průmysl apod. Omezený okruh činností má za následek, že jen pro někoho chráněné dílny přinášejí profesní uplatnění a rozvoj, ale ne každý obyvatel ústavu se chce realizovat právě v těchto oborech. Režim chráněných dílen je upraven podle zdravotního stavu zaměstnanců a zohledněním individuálního přístupu.⁶⁴

Zaměstnavatelé, jejichž pracoviště mají charakter chráněné dílny nebo chráněného pracoviště mají zvláštní výhody. Jsou to pracoviště provozovaná právníky nebo fyzickými osobami (včetně soukromých podnikatelů), pracuje-li u nich alespoň 60 procent osob se ZP. Chráněným pracovištěm je též pracoviště zřízené v domácnosti osoby se ZP. Na tato pracoviště jsou zařazováni zejména osoby se zdravotním postižením, s těžším zdravotním nebo mentálním postižením, osoby se ZP, které mohou podávat jen zmenšený pracovní výkon a nelze je umístit na volných pracovních místech na trhu práce a osoby se ZP po dobu přípravy k práci.⁶⁵

Zaměstnavateli (včetně podnikatele), který zřídil jedno pracovní místo pro osobu se ZP v chráněné dílně nebo chráněném pracovišti, může poskytnout příslušný úřad práce příspěvek na jeho zřízení až do výše sto tisíc korun (např. na vybavení pracovními prostředky). Příspěvek se poskytne, jestliže se zaměstnavatel v písemné dohodě zaváže provozovat pracovní místa v chráněné dílně nebo chráněném pracovišti nejméně po dobu dvou let od poskytnutí příspěvku. V chráněných dílnách se postupuje se zaměstnanci podle individuálních plánů a hledá se místo podle jejich schopností a dovedností.⁶⁶

⁶² Občanské sdružení. Péče o duševní zdraví. *Podporované zaměstnávání*. [online]. 2006.

[cit.2010-05-25]. Dostupné na Internetu: <<http://www.pdz.cz/2podpzam.htm>>

⁶³ Bartoňová, M., Bazalová, B., Pipeková, J. *Psychopedie*. Vyd. 2. Brno: Paido, 2007. s. 89

⁶⁴ Pipeková, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. s. 295

⁶⁵ Jouza, L. *Zaměstnání zdravotně postižených osob*. [online]. 2003. [cit.2010-05-29]. Dostupné na Internetu: <<http://modernizirzeni.ihned.cz/>>

⁶⁶ Pipeková, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. s. 294

1.7.4 Chráněné pracovní místo

Dle § 75 zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., je chráněné pracovní místo definováno jako pracovní místo vytvořené zaměstnavatelem pro osobu se zdravotním postižením (dále ZP) na základě písemné dohody s úřadem práce v místě sídla či provozovny zaměstnavatele.

Úřad práce může poskytnout zaměstnavateli příspěvek na vytvoření tzv. chráněného pracovního místa.

Chráněné pracovní místo musí být provozováno po dobu nejméně 2 let ode dne sjednaného v dohodě.

Příspěvek může činit až 8-násobek a pro osobu s těžším zdravotním postižením až 12-násobek průměrné mzdy v národním hospodářství za první až třetí čtvrtletí předchozího kalendářního roku. (Vytváří-li zaměstnavatel na základě jedné dohody s úřadem práce 10 a více chráněných pracovních míst, může příspěvek činit max. 10-násobek a pro osobu s těžce zdravotně postiženou (dále TZP) max. 14-násobek výše uvedené průměrné mzdy.)

Úřad práce může poskytnout i příspěvek na částečnou úhradu provozních nákladů na chráněné pracovní místo pro osobu zdravotně postiženou (dále OZP), a to až 3-násobek průměrné mzdy.⁶⁷

1.7.5 Rehabilitační dílny

Rehabilitační dílny se od chráněných dílen liší v tom aspektu, že lidem v těchto dílnách není poskytováno řádné zaměstnání (tzn., že za odvedenou pracovní činnost nedostávají mzdu) nýbrž jde tzv. pracovní terapii (ergoterapii) či pracovní rehabilitaci.

S podobnými dílnami je možno se setkat ve většině ústavů sociální péče, denních stacionářů pro osoby mentálně postižené, kteří se zde učí základním pracovním návykům. Práce např. v keramických, textilních, stolařských a košíkářských dílnách. Tato práce napomáhá postižením zlepšení jemné motoriky,

⁶⁷Zákon č.435/2004 Sb., Zákon o zaměstnanosti. [online]. 2009, [cit.2010-02-20]. Dostupné na Internetu: <http://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/z_435_2004/zoz_7_010.rtf>

dovedností, schopností, zlepšit sebeobsluhu, umožňuje sociální kontakty a naplňuje pocitem užitečnosti a uplatnění se.

Cílovou skupinou rehabilitačních dílen, jsou klienti center denních služeb a týdenních stacionářů..atd., kteří nemůžou najít řádné uplatnění na běžném trhu práce ani v chráněných dílnách či pracovištích. Důvodem je obvykle chybějící schopnost samostatnosti a sebeobsluhy, schopnost organizace času a hospodaření s penězi, nízká rozumová úroveň a schopnost sociální komunikace, schopnost zvládat každodenní běžné činnosti (domácnost, cestování) či přidružené tělesné či smyslové postižení.

Mnohdy však bývá umístění v rehabilitační dílně jedinou možností, vzhledem k nedosažitelnosti pracovního uplatnění (jako je chráněná dílna či pracoviště), nebo také neochota zaměstnavatelů na běžném trhu práce lidi s tímto postižením zaměstnávat.⁶⁸

1.7.6 Vymezení cíle, základních forem a druhů sociálních služeb

Zavedením nového zákona č.108/2006 Sb. o sociálních službách, se pozitivně změnila situace v institucionální péči o osoby zdravotně a sociálně znevýhodněné. Na základě tohoto zákona, by kvalita a dostupnost služeb měla směřovat k uživatelům – klientům.

V zákoně se zdůrazňuje – **integrate** – začlenění handicapovaných osob do běžného života

podpora nezávislosti – svobodné rozhodování, možnosti volby

ochrana znevýhodněných osob – uplatňování práv, potřeb a zájmů těchto osob⁶⁹

Cílem sociálních služeb je umožnit lidem **v nepříznivé sociální situaci** (oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu),⁷⁰ využívat místní instituce, které poskytují služby veřejnosti, zůstat součástí přirozeného

⁶⁸ Společnost pro komplexní péči o zdravotně postižené. Arkádie. *Rehabilitační dílny*. [online]. 2009, [cit.2010-05-26]. Dostupné na Internetu: <<http://www.arkadie.cz/socialni-sluzby/obsah/rehabilitacni-dilny/114/119>>

⁶⁹ Bartoňová, M., Bazalová, B., Pipeková, J. *Psychopedie*. Brno: Paido, 2007. s. 97-98

⁷⁰ *Zákon č.108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách*. [online]. 2009, [cit.2010-10-26]. Dostupné na Internetu: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf>

společenství, žít běžným způsobem poskytované sociální služby zachovávají a rozvíjejí důstojný život všech, kteří je využívají.⁷¹

Cílem služeb bývá mimo jiné:

- podporovat rozvoj nebo alespoň zachování stávající soběstačnosti uživatele, jeho návrat do vlastního domácího prostředí, obnovení nebo zachování původního životního stylu
- rozvíjet schopnosti uživatelů služeb a umožnit jim, pokud toho mohou být schopni, vést samostatný život
- snížit sociální a zdravotní rizika související se způsobem života uživatelů

Základními činnostmi při poskytování sociálních služeb jsou pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.⁷²

Druhy sociálních služeb:

- sociální poradenství
- služby sociální péče
- služby sociální prevence⁷³

Formy sociálních služeb:

- Pobytovými službami se rozumí služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb. (týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením)

⁷¹ Bartoňová, M., Bazalová, B., Pipeková, J. *Psychopedie*. Brno: Paido, 2007. s. 101

⁷² Zákon č.108/2006 Sb., *Zákon o sociálních službách*. [online].2009, [cit.2010-10-26]. Dostupné na Internetu: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf>

⁷³ Bartoňová, M., Bazalová, B., Pipeková, J. *Psychopedie*. Brno: Paido, 2007. s. 99

- Ambulantními službami se rozumí služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena nebo dopravována do zařízení sociálních služeb a součástí služby není ubytování. (centra denních služeb, denní stacionáře)
- Terénními službami se rozumí služby, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí.⁷⁴

⁷⁴Zákon č.108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách. [online]. 2009, [cit.2010-10-26]. Dostupné na Internetu: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf>

1.8 Legislativa zaměřená na zaměstnávání osob s mentálním postižením

Podle § 67 zákona o zaměstnanosti č.435/2004 Sb. jsou lidé se zdravotním handicapem zařazováni do tří skupin.

a) osobami se zdravotním postižením jsou fyzické osoby, které jsou orgánem sociálního zabezpečení uznány **plně invalidními** (dále jen "osoby s těžším zdravotním postižením")⁷⁵. Osoby jsou uznány plně invalidními, jestliže z důvodu nepříznivého zdravotního stavu poklesla její schopnost soustavné výdělečné činnosti nejméně o 66 %, nebo je schopna z důvodu zdravotního postižení vykonávat soustavnou výdělečnou činnost jen za mimořádných podmínek.⁷⁶ Skutečnost, že je osobou se zdravotním postižením dokládá fyzická osoba potvrzením nebo rozhodnutím orgánu sociálního zabezpečení.

b) orgánem sociálního zabezpečení uznány **částečně invalidními**.⁷⁷ Osoby jsou uznány částečně invalidními, jestliže z důvodu nepříznivého zdravotního stavu poklesla její schopnost soustavné výdělečné činnosti nejméně o 33 %, nebo její zdravotní stav stěžuje obecné životní podmínky.⁷⁸

c) rozhodnutím úřadu práce uznány **zdravotně znevýhodněnými** – za zdravotně znevýhodněnou se považuje fyzická osoba, která má zachovanou schopnost vykonávat soustavné zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, ale její schopnosti být nebo zůstat pracovně začleněna, vykonávat dosavadní povolání nebo využít dosavadní kvalifikaci nebo kvalifikaci získat jsou podstatně omezeny z důvodu jejího dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.⁷⁹

Mezi nejvýznamnější změnu tohoto zákona patří, že status osoby s těžším zdravotním postižením je přiznán všem osobám, které byly uznány plně invalidní bez ohledu na důvod přiznání plné invalidity. Tato změna je důležitá zejména pro osoby s mentálním postižením, které jsou uznány plně invalidní podle § 39 zákona č.155/1995 Sb., odst.1 písm.a), tzn. pokud zaměstnatelé, kteří zaměstnávají více než 25 zaměstnanců, můžou na tyto osoby uplatnit slevu na daních. Při celoročním plném

⁷⁵ Pipeková, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. s. 297

⁷⁶ Pipeková, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno, 2006. s. 107

⁷⁷ Pipeková, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. s. 297

⁷⁸ Pipeková, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno, 2006. s. 107

⁷⁹ Pipeková, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. s. 297

úvazku, zřízení chráněného pracovního místa nebo pracovního místa v chráněné dílně mohou získat i na tyto občany příspěvek na zřízení či provoz chráněného pracoviště. Dosavadní pojem, občan se změněnou pracovní schopností nahradil pojem **osoba se zdravotním postižením**, a pojem občan se změněnou pracovní schopností s těžším zdravotním postižením, pojem **osoba s těžším zdravotním postižením**.

- Za dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav se pro účely tohoto zákona považuje nepříznivý stav, který podle poznatků lékařské vědy má trvat déle než jeden rok a podstatně omezuje psychické, fyzické nebo smyslové schopnosti a tím i schopnost pracovního uplatnění.
- Fyzickým osobám se zdravotním postižením se poskytuje zvýšená ochrana na trhu práce.
- Příprava na práci je cílená činnost, která směřuje k zapracování osoby se zdravotním postižením na vhodné pracovní místo a získání požadovaných dovedností a návyků nutných pro výkon zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti. Tato příprava trvá nejdéle 24 měsíců.

Příprava k práci osoby se zdravotním postižením se provádí:

- na pracovišti zaměstnavatele, které je individuálně přizpůsobené zdravotnímu stavu této osoby
- v chráněných dílnách, na chráněných pracovních místech právnické nebo fyzické osoby
- ve vzdělávacích zařízeních státu, územních samosprávních celků, občanských sdružení a dalších právnických nebo fyzických osob

Úřad práce uzavírá písemnou dohodu s osobou se zdravotním postižením. Osvědčení vydané právnickou nebo fyzickou osobou, u níž byla práce prováděna.⁸⁰

⁸⁰ Černá, M. a kol., *Česká psychopedie*. Praha: Karolinum, 2008. s. 202-203

1.9 Výhody pro zaměstnavatele, kteří zaměstnávají osoby se zdravotním postižením

Podle § 35 zákona o daních z příjmu č. 586/1992 Sb. se zaměstnavatelům, kteří zaměstnávají osoby se zdravotním postižením (dále OZP), snižuje daň za zdaňovací období, za které podává daňové přiznání:

- částku 18.000,- Kč za každého zaměstnance se zdravotním postižením (vyjma osob s těžším zdravotním postižením – viz níže). – Jedná se o osoby s částečným invalidním důchodem (dále ČID) či osoby zdravotně znevýhodněné
- částku 60.000,- Kč za každého zaměstnance s těžším zdravotním postižením (tj. osoba plně invalidní)
- polovinu daně u zaměstnavatelů zaměstnávajících nejméně 25 zaměstnanců, u nichž podíl zaměstnanců, kteří jsou osobami se zdravotním postižením, činí více než 50 % průměrného ročního přepočteného počtu všech jejich zaměstnanců

Částky se počítají za přepočtené zaměstnance (dle velikosti úvazku).⁸¹

Ze zaměstnání osoby se zdravotním postižením plynou zaměstnavateli finanční výhody:

Plnění povinného podílu zaměstnáním OZP, pro zaměstnavatele s více než 25 zaměstnanci (§ 81 - § 83 Zákona o zaměstnanosti)

Zaměstnavatelé s více než 25 zaměstnanci jsou povinni zaměstnávat osoby se zdravotním postižením ve výši povinného podílu těchto osob na celkovém počtu zaměstnanců zaměstnavatele. Povinný podíl OZP činí 4 % z celkového počtu zaměstnanců.

Pokud zaměstnavatel nesplní povinnost zaměstnávat OZP, má na výběr: může za každého „chybějícího“ pracovníka odebírat výrobky nebo služby od zaměstnavatelů zaměstnávajících více než 50 % OZP nebo odvádět do státního rozpočtu 2,5 násobek průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství za první až třetí čtvrtletí kalendářního roku, v němž povinnost plnit povinný podíl osob se

⁸¹ Zákon č.586/1992 Sb., Zákon o daních z příjmu. [online]. 2009, [cit.2010-02-20]. Dostupné na Internetu: < http://cds.mfcr.cz/cps/rde/xchg/cds/xsl/182_795.html >

zdravotním postižením vznikla. (za každou osobu se zdravotním postižením, kterou by zaměstnavatel měl zaměstnat).⁸²

⁸²*Zákon č.435/2004 Sb., Zákon o zaměstnanosti.* [online]. 2009, [cit.2010-02-20]. Dostupné na Internetu: <http://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/z_435_2004/zoz_7_010.rtf>

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Cíl bakalářské práce

Cílem praktické části je zmapovat možnosti pracovního zařazení klientů s mentálním postižením v Libereckém kraji.

Pro naplnění cíle bakalářské práce bylo mj. zjišťováno, kolik osob s mentálním postižením pracuje v chráněných dílnách, zastoupení jednotlivých pracovních činností v chráněných dílnách, spolupráce center denních služeb, týdenních stacionářů a domovů pro osoby mentálně postižené s jednotlivými službami/programy, způsob vyhledávání potenciálních zaměstnavatelů, počty zdravotně postižených klientů zaměstnaných v chráněných dílnách, počet klientů s mentálním postižením z Ambulantních a pobytových sociálních služeb Liberec p.o. (dále APOSS Liberec p.o.), kteří absolvovali pracovní zácvik v chráněné dílně.

Dílčím cílem bylo též získání kontaktů na organizace zaměstnávající osoby mentálně postižené. Získané kontakty byli dány k dispozici sociálnímu pracovníkovi, který se zabývá problematikou zaměstnávání mentálně postižených klientů APOSS Liberec p.o.

2.2 Předpoklady bakalářské práce

Byly zformulovány následující tři předpoklady:

Předpoklad č. 1 - Lze předpokládat, že větší počet center denních služeb, týdenních stacionářů pro osoby mentálně postižené spolupracuje s agenturami podporovaného zaměstnávání, s chráněnými dílnami a využívá možnosti umístění klientů na chráněné pracovní místo.

Předpoklad č. 2 - Lze předpokládat, že větší počet osob s mentálním postižením je zaměstnaných v chráněných dílnách, než na volném trhu práce.

Předpoklad č. 3 - Lze předpokládat, že menší počet klientů s mentálním postižením z APOSS Liberec p.o., kteří absolvovali pracovní zácvik v chráněné dílně, zde taky získali zaměstnání.

2.3 Použité metody

Jako metoda sloužící k získání údajů pro dosažení cíle bakalářské práce byl použit dotazník, studium spisové dokumentace, telefonický rozhovor (telefonicky byly kontaktovány firmy, které neměly mailovou adresu), či osobní návštěva (proběhla v chráněných dílnách Chrano, Harcov). Dotazník byl nestandardizovaný a byly v něm použity uzavřené a otevřené položky. Forma dotazníku byla zvolena vzhledem k náročnosti odpovědí. V úvodu dotazníku byly položky zaměřené na pro zjištění základních informací o respondentech. Ve střední části byly použity položky na potvrzení, či vyvrácení předpokladu č. 2. V závěru dotazníku byly použity položky na potvrzení, či vyvrácení předpokladu č. 1. Konkrétní podoba dotazníku viz příloha č. 1. Na potvrzení či vyvrácení předpokladu č. 3 bylo nutné prostudovat spisovou dokumentaci Ambulantních a pobytových služeb Liberec p.o.

2.4 Popis výzkumného vzorku a průběh výzkumu

Bakalářská práce byla zaměřena na zmapování možnosti pracovního zařazení klientů s mentálním postižením.

Vzorkem průzkumu byli centra denních služeb, týdenní stacionáře, domovy, agentury pro podporované zaměstnávání, chráněné dílny, a jiné organizace, jejichž klienty jsou osoby s mentálním postižením. Žádost o vyplnění dotazníku byla směřována na vedoucího pracovníka (ředitele, sociálního pracovníka), dotázané organizace nebo pracovníka, který se zabývá problematikou zaměstnávání mentálně postižených osob. Vzhledem ke specifiku zkoumané skupiny nepřipadala v úvahu možnost náhodného oslovení respondentů. Organizace, které byly osloveny, byly záměrně vybrány. Bylo nutné zjistit složení základního souboru organizací pro zdravotně postižené, na jehož základě byly vytříděny a vyhledány organizace pracující s osobami s mentálním postižením.

Seznam center denních služeb (dále CDS), týdenních stacionářů (dále TS), domovů pro mentálně postižené byl vytříděn z databáze na portálu Ministerstva práce a sociálních věcí.

Seznam pracovišť k zaměstnání osob s mentálním postižením byl získán z Informačního a vzdělávacího portálu zaměřeného na potřeby osob se zdravotním postižením a na jejich uplatnění na trhu práce.

Pracovali jsme tedy s výběrovým souborem. Bylo osloveno 12 denních stacionářů, týdenních stacionářů, domovů pro mentálně postižené, 1 agentura pro podporované zaměstnávání, 14 chráněných dílen a 14 firem, které zaměstnávají více než 50 % osob zdravotně postižených.

Výzkumný vzorek lze charakterizovat následujícími údaji:

- Nejvíce oslovených organizací pro osoby mentálně postižené se nachází ve městech nad 100 000 obyvatel

Tabulka č.1 – Velikost sídla jednotlivých organizací

VELIKOST SÍDLA	CDS, TS, DOMOVY	CHRÁNĚNÉ DÍLNY	OSTATNÍ ZAMĚSTNAVATELÉ	AGENTURY PZ
Do 5000 obyvatel	3		3	
Do 10 000 obyvatel	4	1		
Do 15000 obyvatel	0			
Do 20000 obyvatel	0			
Do 50000 obyvatel	2	7		
Nad 100000 obyvatel	3	6	11	1

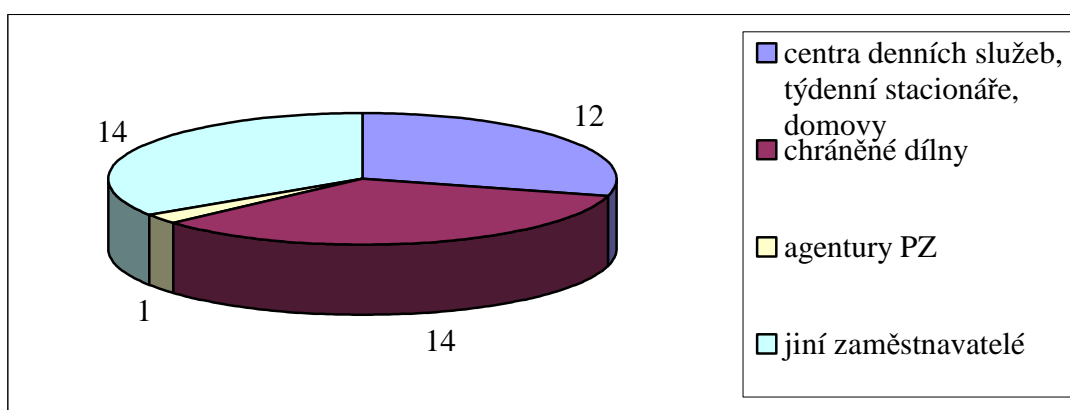
2.5 Získaná data a jejich interpretace

Následující text přináší výsledky z jednotlivých položek dotazníku.

Položka č. 1 - Dotazník vyplňuje

Tabulka č. 2 – Zastoupení jednotlivých typů organizací

Typ organizace	Počet odpovědí
centra denních služeb, týdenní stacionáře, domovy	12
chráněné dílny	14
agentury PZ	1
jiní zaměstnavatelé	14

Graf č. 1: Zastoupení jednotlivých typů organizací

Tabulka č. 2 graf č. 1 – znázorňuje počet organizací, které byly prostřednictvím emailu s dotazníkem osloveny.

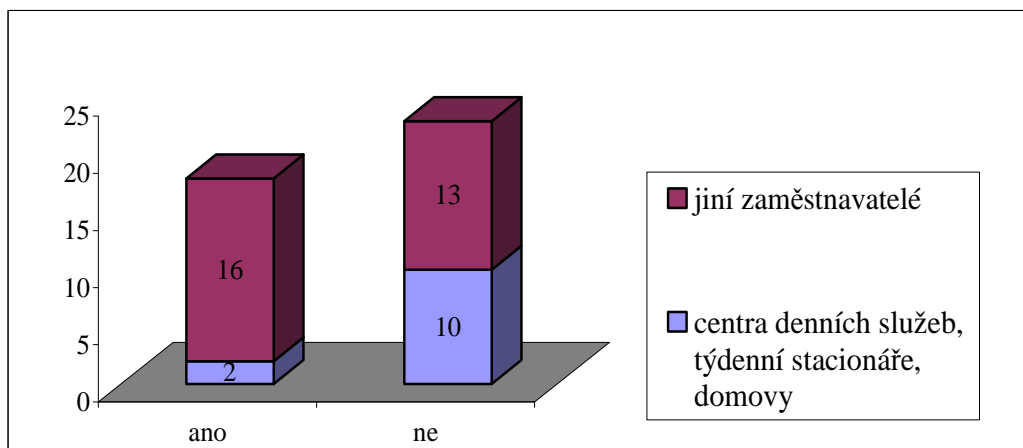
Bylo rozesláno přibližně 53 dotazníků, přičemž se vrátily odpovědi jen od cca 41 respondentů, návratnost dotazníku tedy byla 77 %.

Soubor organizací, které se zúčastnily výzkumu, nebyl homogenní: z 29 % byly zastoupeny centra denních služeb, týdenní stacionáře a domovy pro osoby mentálně postižené, 34% tvořily jiné organizace, zaměstnávající zdravotně postižené občany, 35 % chráněné dílny a 2 % agentury podporovaného zaměstnávání.

Položka č.2 - Máte zřízenou chráněnou dílnu?

Tabulka č. 3 - Máte zřízenou chráněnou dílnu?

Typ organizace	ano	ne
centra denních služeb, týdenní stacionáře, domovy	2	10
jiní zaměstnavatelé	16	13

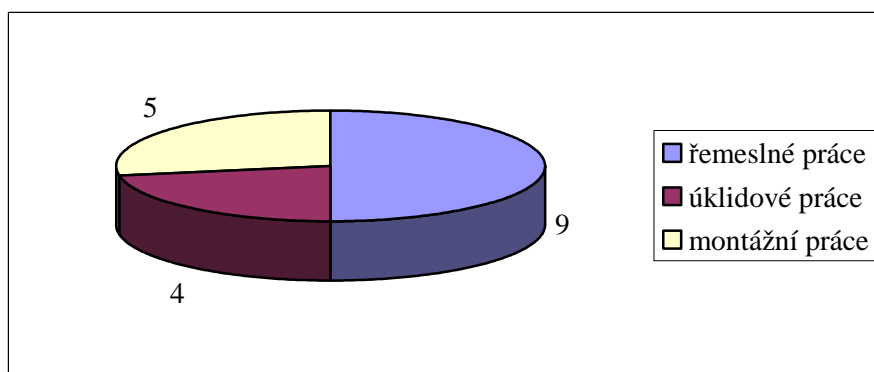
Graf č. 2: Máte zřízenou chráněnou dílnu?

Tabulka č. 3 a graf č. 2 znázorňuje počet organizací, které mají zřízenou chráněnou dílnu. Dotaz byl směřován především centrům denních služeb, týdenním stacionářům a domovům pro osoby mentálně postižené, též byly osloveny organizace, které zaměstnávají zdravotně postižené občany. Z výběrového vzorku vyplynulo, že z oslovených 12 denních center, týdenních stacionářů a domovů, mají zřízenou chráněnou dílnu pouze 2 respondenti. U všech ostatních převažuje forma pracovní rehabilitace. Z organizací, které zaměstnávají zdravotně postižené občany bylo osloveno 29 respondentů a 16 z nich má zřízenou chráněnou dílnu.

Položka č. 3 - Pokud jste zřídili chráněnou dílnu jakou pracovní činnost vykonáváte?

Tabulka č. 4 - Zastoupení jednotlivých pracovních činností v chráněných dílnách

Název činnosti	Počet odpovědí
řemeslné práce	9
úklidové práce	4
montážní práce	5

Graf č. 3: Zastoupení jednotlivých pracovních činností v chráněných dílnách

V tabulce č. 4 a grafu č. 3 je vyobrazeno zastoupení jednotlivých pracovních činností v chráněných dílnách.

Tyto otázky byly směřovány převážně organizacím, které mají zřízenou chráněnou dílnu (viz tabulka č. 2 a graf č. 2). Zajímalo nás zastoupení jednotlivých pracovních činností. Nejčastěji se vyskytla odpověď, že vykonávají činnosti jako řemeslné práce (keramika, šití, pletení košů, výroba ručního papíru...) (9). Dále následovali úklidové práce (4) a lehké montážní práce (hlavně pro automobilový průmysl) (5).

Úklidové práce jsou v chráněných dílnách zaměřeny na úklid vlastních prostorů, kde vždy jeden pracovník má pod dohledem přibližně 2 pracovníky se zdravotním postižením nebo s mentálním postižením. Pracovník jim pomáhá radou a dopomocí i ve vztahu k okolí, pokud by to bylo nutné.

Položka č. 4 a 5, 6 – Kolik zdravotně postižených klientů v současné době zaměstnáváte?

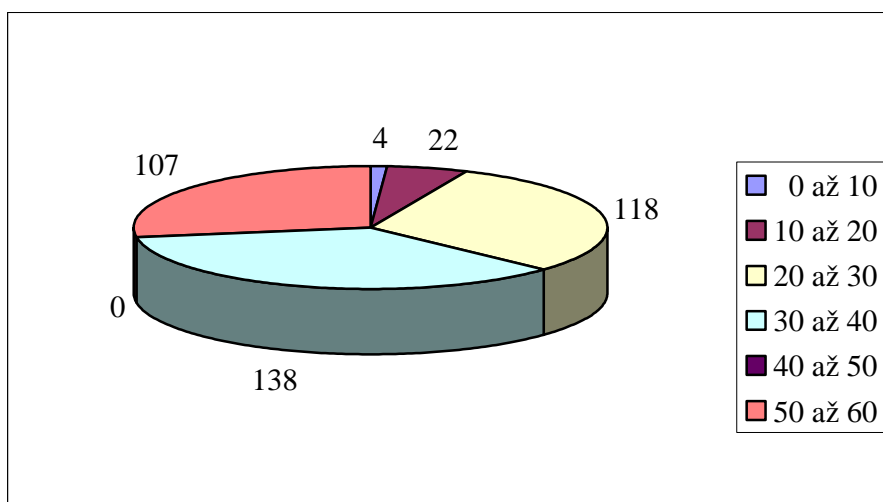
Kolik z nich je klientů s mentálním postižením ?

Kolik klientů s MP máte umístěných na volném trhu práce?

Prostřednictvím těchto položek byl ověřován předpoklad č. 2

Tabulka č. 5 - Počet osob se zdravotním postižením zaměstnaných v chráněných dílnách

Počet zaměstnanců	ZP	Počet odpovědí
0 až 10	4	2
10 až 20	22	2
20 až 30	118	5
30 až 40	138	4
40 až 50	0	0
50 až 60	107	2
Celkem	389	15

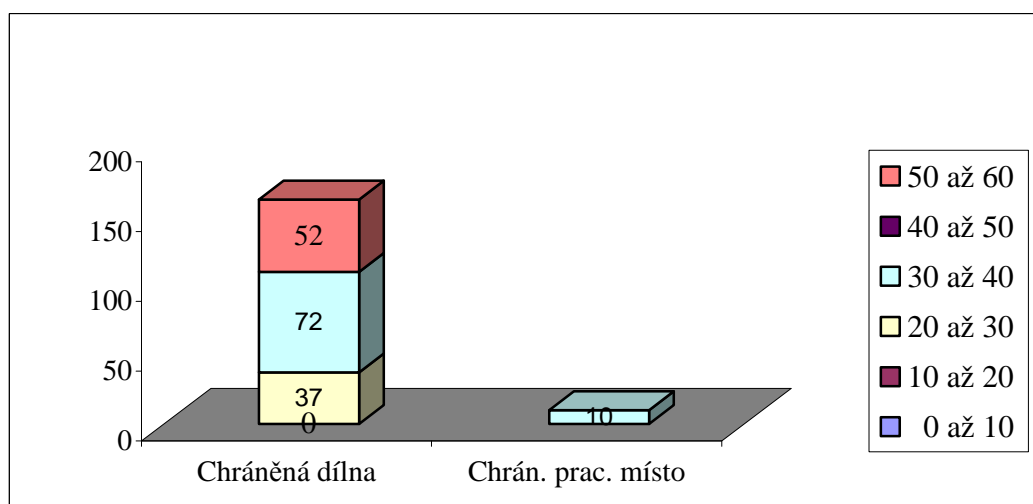

Graf č. 4: Počet osob se zdravotním postižením zaměstnaných v chráněných dílnách

V tabulce č. 5 a grafu č. 4 je zachycen celkový počet osob se zdravotním postižením (dále ZP) zaměstnaných v chráněných dílnách. Z průzkumu nám vyplynulo, že v chráněných dílnách pracuje 389 ZP osob.

Tabulka č. 6 - Počet osob s mentálním postižením zaměstnaných v chráněných dílnách a na volném trhu práce (chráněné pracovní místo)

Počet zaměstnanců	Chráněná dílna	Chrán. prac. místo	Počet odpovědí
0 až 10	0		4
10 až 20	0		2
20 až 30	37		5
30 až 40	72	10	6
40 až 50	0		1
50 až 60	52		1
Celkem	161	10	15

Graf č. 5: Počet osob s mentálním postižením zaměstnaných v chráněných dílnách a na volném trhu práce (chráněné pracovní místo)

V tabulce č. 6 a grafu č. 5 znázorněno kolik osob z celkového počtu ZP jsou osoby s mentálním postižením (dále MP), které jsou zaměstnány v chráněných dílnách a na volném trhu práce. Z průzkumu nám vyplynulo, že v chráněných dílnách pracuje 389 ZP osob (viz. tabulka č. 5 a graf č. 4), z toho je 161 MP, zaměstnaných na volném trhu práce je pouze 10 osob s MP. Zde vidíme, že nejvíce osob MP pracuje v chráněných dílnách, ve kterých je zaměstnáno (30 – 40) zaměstnanců ZP. Nejméně MP osob je zaměstnaných v chráněných dílnách s počtem (0-10), (10-20), (40-50) zaměstnanců.

Výzkum byl také zaměřen na bližší zmapování možnosti zaměstnání mentálně postižených osob v Libereckém kraji a to především na získání kontaktů na chráněné

dílny a chráněná pracovní místa (vhodná pro zaměstnávání těchto osob), které zde fungují. Přehled chráněných dílen a chráněných pracovišť vhodných pro osoby mentálně postižené uvádíme v **tabulce č. 7**. Podrobnější kontakty uvádíme v **příloze č. 2**

Tabulka č. 7 – Chráněné dílny, chráněné pracoviště vhodné pro osoby mentálně postižené

ORGANIZACE	LOKALITA	TYP	ČINNOST
Sdružení TULIPAN	Liberec	CHD ⁸³	keramika, ruční práce, vázací práce
Občanské sdružení D.R.A.K.	Liberec	CHD	lehké montážní a kompletační práce pro automobilový průmysl, rozmanité tvůrčí činnosti .
POCHODENÍ občanské sdružení	Liberec	CHD	úklidová skupina, kompletace, tkalcovna, šití
Miluše Poživilová CHRANO	Liberec	CHD	jednoduché montážní práce převážně pro automobilový průmysl
Domov pro mentálně postižené v Liberci - Harcov, o.p.s.	Liberec	CHD	řemeslná výroba - ruční tkaní, keramika, knihařské práce a výroba ručního papíru, dárkové předměty.
Mezinárodní centrum Universium, o.p.s.	Liberec	CHD	řemeslná výroba
Komunitní práce Liberec o.p.s.	Liberec	CHPM ⁸⁴	úklid a údržba veřejných prostranství, veřejných budov
Jaroslav Krupička	Liberec, Raspenava	CHD	drobná montáž v kooperaci pro automobilový průmysl

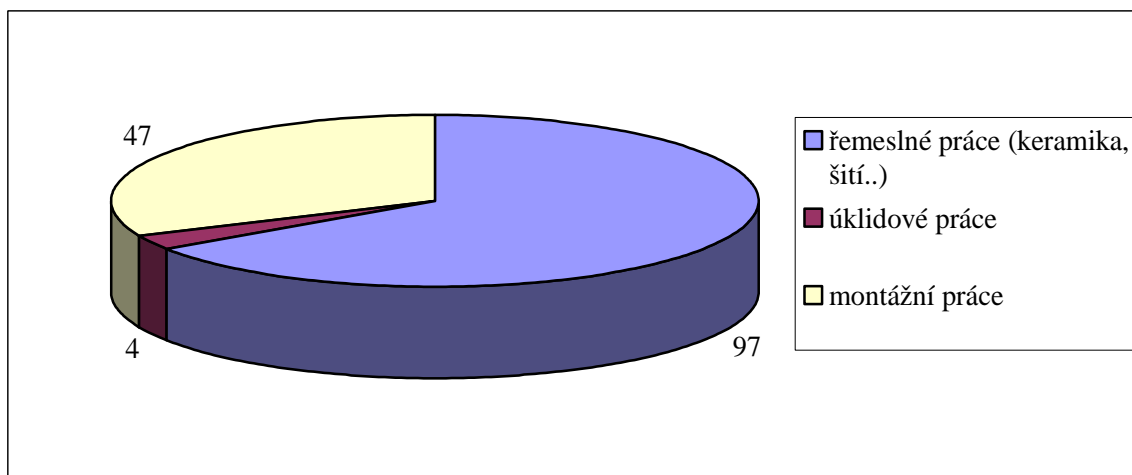
⁸³ chráněná dílna

⁸⁴ chráněné pracovní místo

Položka č. 7 – V jaké pracovní činnosti se klienti s mentálním postižením nejčastěji uplatňují?

Tabulka č. 8 - Pracovní činnosti, ve kterých se klienti s mentálním postižením nejčastěji uplatňují

Název činnosti	Počet klientů
řemeslné práce (keramika, šití..)	97
úklidové práce	4
montážní práce	47

Graf č. 5: Pracovní činnosti, ve kterých se klienti s mentálním postižením nejčastěji uplatňují

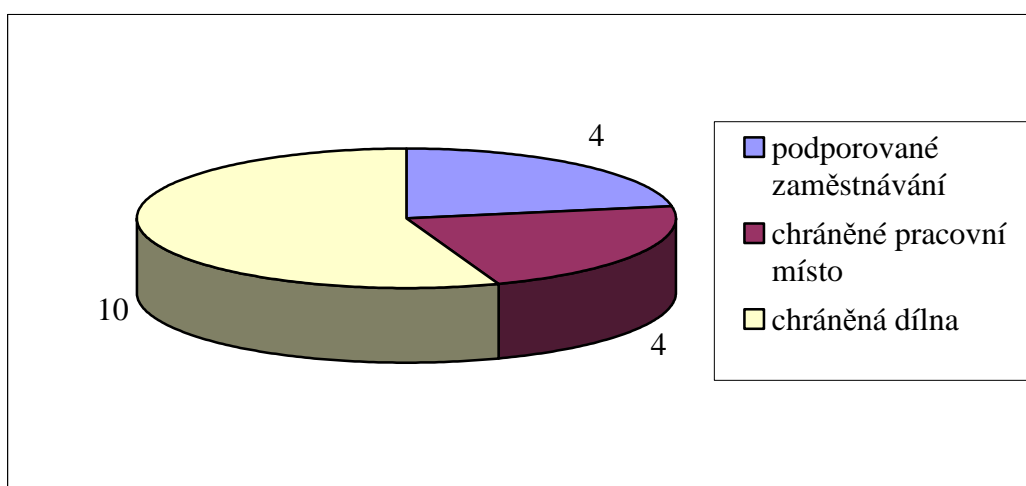
Tabulka č. 8 a graf č. 5 ukazují hodnoty počtu klientů s mentálním postižením a pracovních činností, ve kterých se nejvíce uplatňují. Když se podíváme na tabulku č. 4 a graf č. 3 tak, zde vidíme zastoupení jednotlivých pracovních činností v chráněných dílnách. Převažují jednoznačně řemeslné činnosti, taky z dotazníku nám jednoznačně vyplynulo, že mentálně postižení klienti se nejvíce uplatňují v řemeslných činnostech.

Položka č. 8 - Spolupráce organizací s jednotlivými službami/programy.

Prostřednictvím této položky byl ověřován předpoklad č. 1

Tabulka č. 9 - Spolupráce organizací s jednotlivými službami/programy

Název služby/ programu	Počet odpovědí
podporované zaměstnávání	4
chráněné pracovní místo	4
chráněná dílna	10

Graf.č. 6: Spolupráce organizací s jednotlivými službami/programy

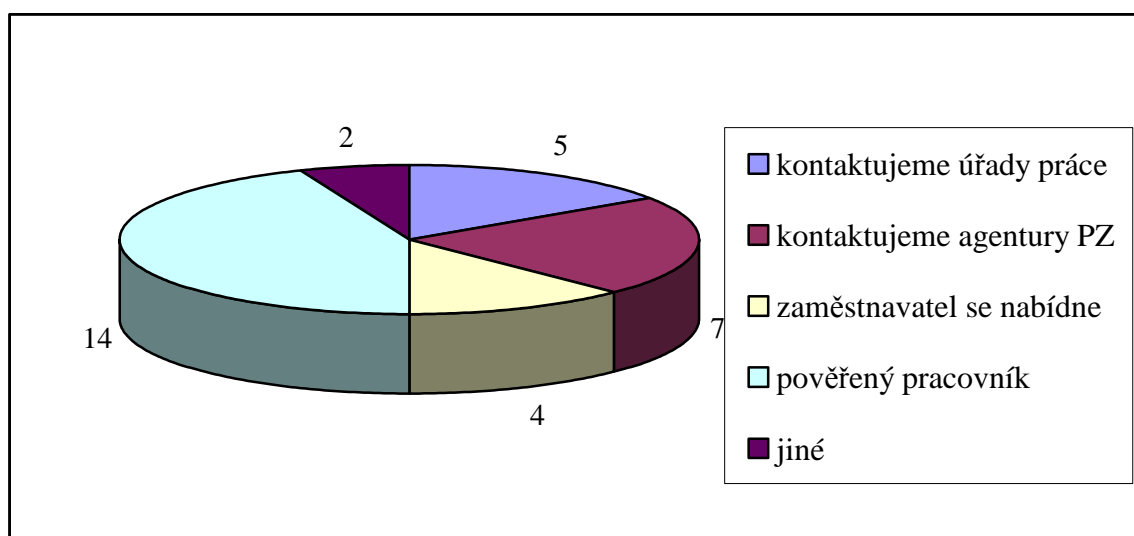
U této položky mohli respondenti označit více odpovědí. Tabulka č. 9 a graf č. 6 vyjadřuje spolupráci organizací s jednotlivými službami a programy.

Z 12-ti dotázaných center denních služeb, týdenních stacionářů a domovů pro osoby mentálně postižené, 4 spolupracují pouze s chráněnou dílnou a 2 respondenti označili 2 odpovědi, uvedli spolupráci s chráněnou dílnou a kontakt na nějaké chráněné pracoviště v okolí. Ve 2 odpovědích uvedli spolupráci s agenturou podporovaného zaměstnávání a chráněnou dílnou. 2 dotázané organizace spolupracují s chráněnou dílnou, mají umístěného klienta na chráněném pracovním místě a uvedli spolupráci s agenturou PZ.

Položka č. 9 - Uved'te způsob jakým vyhledáváte potenciální zaměstnání

Tabulka č. 10 - Způsoby vyhledávání potenciálních zaměstnavatelů

Způsoby vyhledávání potenciálních zaměstnavatelů	Počet odpovědí
kontaktujeme úřady práce	5
kontaktujeme agentury PZ	7
zaměstnavatel se nabídne	4
pověřený pracovník	14
jiné	2

Graf č. 7: Způsoby vyhledávání potenciálních zaměstnavatelů

Také u této položky mohli respondenti označit více odpovědí. V tabulce č. 10 a grafu č. 7 jsou znázorněny způsoby vyhledávání potenciálních zaměstnavatelů. Na tuto otázku odpovědělo 22 organizací, další otázku nevyplnili. Ve způsobech vyhledávání potenciálních zaměstnavatelů, v otázce zaměstnání mentálně postižených osob, převažuje vyhledávání potenciálního zaměstnání pověřeným pracovníkem (tedy pověřený pracovník osobně vyhledává zaměstnavatele), 7 případech se organizace obrací na agentury podporovaného zaměstnávání, ve 4 odpovědích se nabídne zaměstnavatel a v 5 případech kontaktují úřady práce. Ve 2 případech tvořila jiná odpověď (např. spolupráce s obecním úřadem, či osobní kontakty). 14 organizací vyhledává zaměstnavatele pověřeným pracovníkem.

Získaná data k vyvrácení, či potvrzení předpokladu č. 3

K vyvrácení, či potvrzení předpokladu č. 3 bylo nutné prostudovat spisovou dokumentaci (směrnice, Standardy kvality sociálních služeb, individuální plány uživatelů, osobní dokumentaci) APOSS Liberec p.o.

APOSS Liberec p.o. - centrum denních služeb, týdenní stacionář poskytuje sociální služby dětem, dospívajícím i dospělým občanům s mentálním postižením ve věku od 7 let. Sociální služba je určena osobám, jejichž zdravotní (mentální) postižení vyžaduje stálou pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby a tuto péči nelze zcela zajistit v přirozeném rodinném prostředí.

Kapacita poskytované služby - 34 uživatelů

Počet uživatelů zařazených v programu pracovní rehabilitace (dílňa) - 15 uživatelů

Pracovní program:

- zalévání a ošetřování květin v budově i na zahradě
- nácvik pracovního režimu ve smluvních pracích
- výuka domácích prací
- výuka používání financí
- práce v dílně - řezání pilkou, vrtání, pilování, příprava polotovarů pro výrobu košíkářského zboží, keramika, šití na šicím stroji, malba na hedvábí
- práce na zahradě, úprava chodníků
- příprava na přechod do následných zařízení (Rytmus, Chrano, atp.)
- odpočinek, relaxace – výcvik v organizaci volného času
- programy vycházející z námětů uživatelů sociální služby
- zácvikový pracovní program pro uživatele v chráněném pracovišti (do tří měsíců)

Rozsah pracovních činností 4 hodin denně. Specifikováno v individuálním plánu uživatele sociální služby. Posilování k vytrvalosti k práci, sebekázně, fixace povinností spojených s pracovním zařazením.

Výzkumný vzorek lze charakterizovat následujícími údaji

- převažující zastoupení klientů byli muži (viz tabulka č. 11)

Tabulka č. 11: Pohlaví klientů

POHLAVÍ	POČET ODPOVĚDÍ
Žena	5
Muž	19

- nejčastějším věkem klientů u žen bylo rozmezí mezi 18 – 25 let
- nejčastějším věkem klientů u mužů bylo rozmezí mezi 25 - 30 let

Tabulka č. 12: Věk klientů

Ženy

VĚK	POČET ODPOVĚDÍ
18 až 25 let	2
25 až 30 let	1
30 až 35 let	1
35 až 40 let	1

Muži

VĚK	POČET ODPOVĚDÍ
18 až 25 let	2
25 až 30 let	9
30 až 35 let	7
35 až 40 let	1

- nejvíce klientů absolvovalo základní školu speciální

Tabulka č. 13: Rozdělení klientů, dle školy kterou absolvovali

TYP ŠKOLY	POČET ODPOVĚDÍ
Základní škola	2
Základní škola praktická	3
Základní škola speciální	19

V tabulce č. 13 je uveden počet klientů dle školy, kterou absolvovali. Nejvíce klientů APOSS Liberec p.o. je absolventem základní školy speciální.

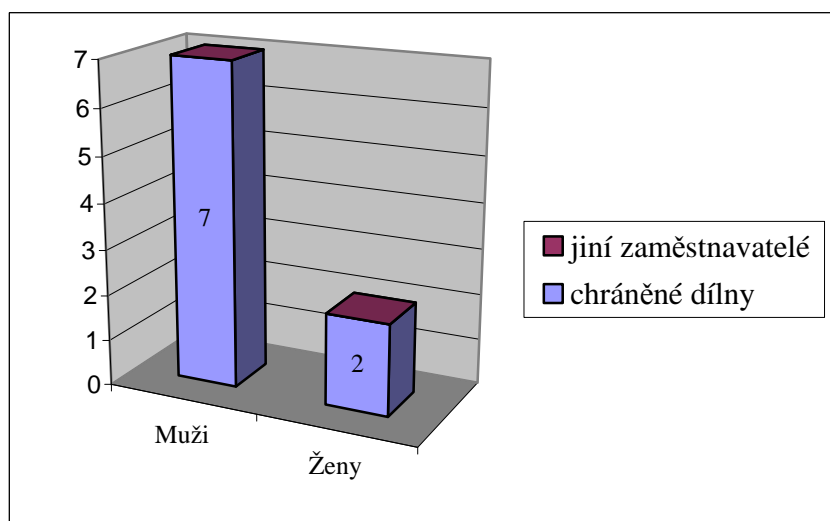
Pracovní zácvek v chráněných dílnách absolvovalo celkem 9 klientů, z toho byl 1 absolvent základní školy, 1 absolvoval základní školu praktickou a 7 základní školu speciální.

Pracovní místo v chráněné dílně získali 4 klienti (jak dále uvádíme v tabulce č. 13 a grafu č. 9). 3 klienti byli absolventy základní školy speciální a 1 klient absolvoval základní školu praktickou.

- Počet klientů APOSS Liberec p.o., kteří v průběhu 5 let absolvovali pracovní zácvik

Tabulka č. 14 - Počet klientů APOSS Liberec p.o., kteří v průběhu 5 let absolvovali pracovní zácvik

Typ organizace	Muži	Ženy
chráněné dílny	7	2
jiní zaměstnavatelé	0	0

Graf č. 8: Počet klientů APOSS Liberec p.o., kteří v průběhu 5 let absolvovali pracovní zácvik

V tabulce č. 14 a grafu č. 8 je znázorněn počet klientů APOSS Liberec p.o., kteří v průběhu 5 let absolvovali pracovní zácvik. Z průzkumu vyplývá, že celkem pracovní zácvik absolvovalo 9 klientů (7 mužů a 2 ženy), 9 klientů bylo na pracovním zácviku v chráněné dílně (převážně Harcov, Chrano).

Žádný klient neabsolvoval pracovní zácvik u jiného zaměstnavatele. problém spočíval v tom, že zaměstnavatel vyžadoval pro klienta zajištění pracovní asistence od pracovníků dané organizace, což jim poskytnout nebylo možné (nedostatek pracovníků).

Pracovníci APOSS Liberec p.o., v průběhu celého roku pozorováním a zjišťováním individuálních schopností klientů, společně s nimi stanovují

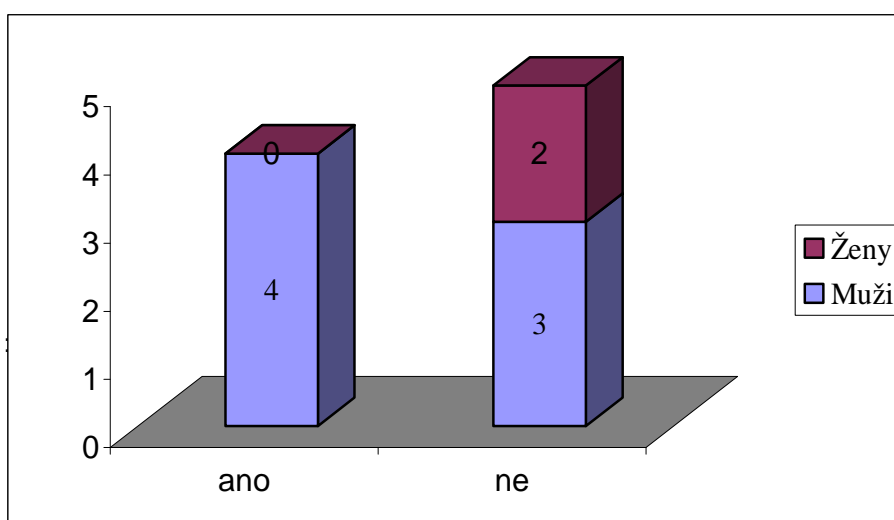
individuální cíle (např. činnost, kterou chtějí zvládnout, pracovní zácvik). Posuzuje se zde míra samostatnosti, sociální dovednosti, zvládnuté činnosti klienta. Na základě těchto kritérií je klientovi po vzájemné dohodě doporučen zácvik v chráněné dílně.

- Počet klientů APOSS Liberec p.o., kteří získali pracovní místo v chráněné dílně, nebo u jiných zaměstnavatelů.

Prostřednictvím této položky byl ověřován předpoklad č. 3 - Lze předpokládat, že menší počet klientů s mentálním postižením z Ambulantních a pobytových sociálních služeb Liberec p.o., se uplatnilo v chráněných dílnách.

Tabulka č. 15 - Počet klientů APOSS Liberec p.o., kteří získali pracovní místo v chráněné dílně, nebo u jiných zaměstnavatelů

Pracovní smlouva	Muži	Ženy
ano	4	0
ne	3	2

Graf č. 9: Počet klientů APOSS Liberec p.o., kteří získali pracovní místo v chráněné dílně, nebo u jiných zaměstnavatelů

Tabulka č. 15 a graf č. 9 - zde je graficky znázorněn počet mentálně postižených klientů APOSS Liberec p.o., kteří získali pracovní místo v chráněné dílně nebo u jiných zaměstnavatelů.

Jak uvádíme v tabulce č. 15 a grafu č. 8 pracovní zácvik absolvovalo celkem 9 klientů, z toho 4 klienti získali pracovní místo v chráněné dílně.

Zde uvádíme příklad pracovního hodnocení klienta, který nezískal pracovní místo v chráněné dílně.

Jan byl přijat na týdenní zkušební pracovní zácvik na nenáročnou montážní práci. Jedná se o práci vsedě s před přípravou, 4 hod./denně. Začíná na lehké pracovní činnosti. Při nácviku nechápe jednotlivé postupy, nerozezná chybějící elementy, kazové polotovary. K lehké montáži používá značně hrubé síly, čím docházelo k jeho zbytečnému vyčerpání i ničení montážního materiálu.

Jan potřebuje k pracovní montáži asistenta, který sleduje a koordinuje, popřípadě opravuje práci jeho rukou. Není schopen plně samostatné práce. Nesoustředí se na práci, sebemenší podnět ho vyruší. Více zaujat novým kolektivem spolupracovníků, popřípadě přitažlivějším podnětem než pracovními operacemi.

Jemná motorika horší. Velmi nízká orientace levé, pravé strany, rozeznání barev apod.

Doporučení: Zapojení do chráněných prací typu kreativní činnost či denní stacionář formou pracovní terapie.

Dále uvádíme příklad pracovního hodnocení klienta, který získal pracovní místo v chráněné dílně.

Petr se do pracovního zácviku zapojil aktivně, byl snaživý, pečlivý, odvádí kvalitní práci, montáž automobilových dílů zvládl dobře, i když v pomalém tempu.

Doporučení: Pracovní zařazení v chráněné dílně.

V souladu s pracovním zácvikem probíhá u klientů i samostatný nácvik cestování dopravními prostředky, zvládání neobvyklých situací, které Petr taky zvládl naprosto s přehledem.

Dalo by se říci, že zaměstnání jednotlivce s mentálním postižením je až poslední fází, které předchází dlouhodobý proces výchovy, učení sebeobsluhy, samostatnosti, schopnostem zvládat vlastní bydlení, domácnost, cestování dopravními prostředky, pochopení základních pravidel etikety a společenských norem atd.

SHRnutí VÝSLEDKŮ PRAKTICKÉ ČÁSTI

Cílem praktické části je zmapovat možnosti pracovního zařazení klientů s mentálním postižením v Libereckém kraji.

Zajímalo nás kolik mentálně postižených osob pracuje v chráněných dílnách, zastoupení jednotlivých pracovních činností v chráněných dílnách, spolupráce organizací s jednotlivými službami/programy, způsob vyhledávání potenciálních zaměstnavatelů atd.

Byly zformulovány následující tři předpoklady, které byly ověřovány prostřednictvím dat získaných dotazníkem, nebo studiem spisové dokumentace.

- Předpoklad č. 1 – Lze předpokládat, že většina center denních služeb, týdenních stacionářů, domovů pro osoby mentálně postižené spolupracuje s agenturami podporovaného zaměstnávání, s chráněnými dílnami a využívá možnosti umístění klientů na chráněné pracovní místo.
- Předpoklad č. 2 – Lze předpokládat, že v chráněných dílnách je zaměstnán větší počet osob s mentálním postižením, než na volném trhu práce.
- Předpoklad č. 3 – Lze předpokládat, že menší počet klientů s mentálním postižením z APOSS Liberec p.o., kteří absolvovali pracovní zcvik v chráněné dílně, zde taky získali zaměstnání.

Vyhodnocení předpokladů

Předpoklad č. 1

Předpoklad č. 1 byl ověřován položkou č. 7. Dotaz byl směřován zejména pro centra denních služeb, týdenní stacionáře a domovy pro osoby mentálně postižené. Respondenti zde uváděli spolupráci nebo realizaci jednotlivých služeb a programů. Z 12-ti dotázaných center denních služeb, týdenních stacionářů a domovů pro osoby mentálně postižené 10 spolupracuje nebo realizuje programy/služby uváděné v dotazníku.

Předpoklad byl potvrzen.

Předpoklad č. 2

Předpoklad č. 2 byl ověřován položkou č. 4 a 5, 6. Dotaz byl směřován chráněným dílnám a zaměstnavatelům, kteří zaměstnávají více než 50 % zdravotně postižených občanů. Respondenti zde uváděli, kolik zaměstnávají klientů a kolik

z nich je mentálně postižených. Předpoklad byl potvrzen jelikož, průzkum nám potvrdil, že v chráněných dílnách pracuje 389 zdravotně postižených osob a z toho je 161 osob s mentálním postižením, pouze 10 osob s MP pracuje na volném trhu práce.

Předpoklad č. 3

Předpoklad č. 3 bylo nutné prostudovat spisovou dokumentaci APOSS Liberec p.o., Předpoklad byl potvrzen, protože z průzkumu vyplynulo, že z 9-ti klientů s mentálním postižením z Ambulantních a pobytových sociálních služeb Liberec p.o., kteří absolvovali pracovní zácvik v chráněných dílnách se zde uplatnili pouze 4 klienti.

Lze konstatovat, že všechny formulované předpoklady byly potvrzeny.

ZÁVĚR

Cíle bakalářské práce bylo dosaženo prostřednictvím teoretické a praktické části bakalářské práce. V úvodu teoretické části byla definovaná mentální retardace, dále byla blíže rozpracovaná klasifikace mentální retardace a v návaznosti byly blíže popsány i její projevy, zejména pak typické znaky mentálně retardovaných jedinců, které ovlivňují možnosti jejich pracovního uplatnění. Jelikož umístění člověka s mentálním postižením na pracovní místo předchází dlouhodobá výchova a příprava, další kapitola je věnována také vzdělávání a dalšímu pracovnímu uplatnění, zde byly představeny různé možnosti zaměstnávání mentálně postižených osob, jako je podporované zaměstnávání, tranzitní program, charakteristika chráněných pracovních dílen a chráněných pracovních míst.

V závěru je nastíněna právní úprava zaměstnávání osob se zdravotním (tedy i mentálním) postižením a popisovány výhody pro zaměstnavatele zaměstnávající osoby zdravotně postižené.

V praktické části bakalářské práce byl věnován prostor potvrzení, či vyvrácení formulovaných předpokladů. Výsledky jednotlivých položek dotazníku byly prezentovány v tabulkách a v grafech.

V bakalářské práci byla řešena problematika pracovního zařazení mentálně postižených klientů v Libereckém kraji.

Bylo zjišťováno, jaké existují možnosti pracovního zařazení těchto osob, v jaké činnosti se převážně uplatňují, kolik osob s mentálním postižením je zaměstnáno v chráněných dílnách spolupráci organizací s jednotlivými službami/programy, způsob vyhledávání potencionálních zaměstnavatelů.

Průzkum byl také zaměřen na získání kontaktů na chráněné dílny a chráněná pracovní místa (vhodná pro zaměstnávání osob s mentálním postižením). Detailně se práce zaměřuje na centrum denních služeb a týdenní stacionář APOSS Liberec p.o., kde bylo zjišťován počet klientů, kteří absolvovali pracovní zácvik v chráněných dílnách a kolik z nich získalo pracovní smlouvu.

Z průzkumu je patrné, že formulované předpoklady se potvrdily. Lze tedy konstatovat, že osoby mentálně postižené se nejvíce se uplatňují v chráněných dílnách, kde vykonávají jednoduché pracovní činnosti (kompletace, montáž komponentů, řemeslné práce, úklid). Zde vykonávají práci, která odpovídá jejich

úrovni myšlení, koncentraci pozornosti, nevyžaduje rychlé reakce častou změnu pracovních operací. Větší počet center denních služeb (dále CDS), týdenních stacionářů (dále TS), domovy pro osoby mentálně spolupracuje s chráněnými dílnami, agenturami PZ a snaží se umístit klienty na volný trh práce. Jak dále vyplynulo z průzkumu, při umisťování klientů na volném trhu práce, se CDS, TS a domovy potýkají s požadavky zaměstnavatelů, kteří některých případech vyžadují poskytování pracovní asistence pro klienta.

Přes všechny obtíže, které přináší pracovní zařazení osob s mentálním postižením, je přijatelná pracovní činnost pro ně důležitá a užitečná, dává jejich životu náplň. Nemusí se jednat jenom o práci v chráněné dílně, nebo jiné pracovní místo, důležitá je jakákoliv pracovní terapie.

NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ

Ačkoli z průzkumu vyplynulo, že většina center denních služeb, týdenních stacionářů, domovů pro osoby mentálně postižené spolupracuje nebo realizuje jednotlivé služby a programy uváděné v dotazníku, spolupráce v tomto směru je zaměřená ve větší míře na chráněné dílny.

1.) Ve vybraném vzorku s agenturami PZ spolupracují pouze 4 organizace. Z toho důvodu navrhujeme, pro centra denních služeb, týdenní stacionáře, domovy, ale i ostatní zaměstnavatelé, aby se snažili, kontaktovat agenturu podporovaného zaměstnávání. Dále zde uvádíme kontakt na agenturu podporovaného zaměstnávání v Libereckém kraji.

Rytmus: <<http://www.rytmusliberec.cz/>>

Agentury podporovaného zaměstnávání pro dané organizace zajišťují odbornou radu a poradenství:

- služba sleduje nejen získání, ale i udržení zaměstnání
- bývá časově ohraničena po dobu dvou let, ale přizpůsobuje se individuálním potřebám zaměstnance
- trénink pracovních dovedností probíhá přímo na pracovním místě
- služba PZ zahrnuje pracovní asistenci, zastupování a pomoc při jednání s úřady, poradenství a konzultace, doprovázení, přímá podpora přímo na pracovišti
- zaměstnavatelé poskytují podporu v souvislosti s administrativou související s přijetím uživatele do pracovního poměru, s úpravou pracovního místa a pracovní náplně

Typy zaměstnání, které se osvědčily u klientů podporovaného zaměstnávání s mentálním postižením, jsou třídění a kompletace zboží, úklidové práce.

2.) Dále navrhujeme kontaktovat organizace zabývající se zaměstnáváním více než 50 % osob se zdravotním postižením a osob se zdravotním postižením samostatně výdělečně činných.

Databáze zaměstnavatelů je uvedena na: <<http://portal.mpsv.cz/portal/page>>

Kontakty na provozovatele chráněných dílen pro osoby se zdravotním postižením pro Liberecký kraj uvádíme zde v příloze č. 2.

Z průzkumu vyplynulo, že pro zaměstnání osob s mentálním postižením na volném trhu práce nejsou vytvořeny podmínky (asistenční služby), proto navrhujeme pro centra denních služeb, týdenní stacionáře a domovy, vyčlenění pracovníka, který by zajišťoval osobní asistenci v případě možnosti umístění klienta na volný trh práce.

3.) Pracovní zařazení klienta s mentální postižením do pracovního procesu je dlouhodobá a náročná práce, proto pracovníkům center denních služeb, týdenních stacionářů, doporučujeme umožnit další vzdělávání v metodách a formách práce s klientem s mentálním postižením. Další vzdělávání pracovníků v sociálních službách zajišťují ředitelé těchto organizací, v rámci povinného vzdělávání pracovníků, což činí 24 hod. ročně.

Tyto návrhy uvádíme vzhledem ke specifiku Libereckého regionu, vybranému počtu respondentů, proto lze výsledky průzkumu zobecňovat pouze v omezené míře.

SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

AGENTURA OSMÝ DEN. *Podporované zaměstnávání* .[online]. 2009. [cit.2010-05-25].

Dostupné na Internetu: <http://osmyden.jurta.cz/cs/index.php?action=pro-zajemce_podporovane-zamestnavani. >

BARTOŇOVÁ M, VÍTKOVÁ M, *Strategie při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Vyd.2. Brno:Paido 2007. ISBN 978-80-7315-158-4.

BARTOŇOVÁ M, BAZALOVÁ, B, PIPEKOVÁ, J. *Psychopedie*. Vyd. 2. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-807315-161-4.

ČERNÁ, M. a kol. *Česká psychopedie*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-246-1565-3.

ČERNÁ, M. a kol. *Kapitoly z psychopedie*. Praha: UK, 1995. ISBN 80-7066-899-7.

FISCHER, S., ŠKODA, J., *Speciální pedagogika*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-014-0.

JOUZA, Ladislav. *Zaměstnání zdravotně postižených osob*. [online]. 2003. [cit.2010-05-29]. Dostupné na Internetu: < <http://modernirizeni.ihned.cz/>>

LECHTA, V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-433-5.

Občanské sdružení. PÉČE O DUŠEVNÍ ZDRAVÍ. *Podporované zaměstnávání*. [online]. 2006. [cit.2010-05-25].

Dostupné na Internetu:<<http://www.pdz.cz/2podpzam.htm> >

PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.

PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání speciální škola. [online]. 2008. [cit. 2010-02-20]. Dostupné na Internetu: <<http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladnivzdelavani>>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. [online]. 2005. [cit. 2010-02-20]. Dostupné na Internetu: <<http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladnivzdelavani>>

Rámcový vzdělávací program pro obor praktická škola jednoletá. [online]. 2009. [cit. 2010-02-20]. Dostupné na Internetu: <<http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladnivzdelavani>>

Rámcový vzdělávací program pro obor praktická škola dvouletá. [online]. 2010. [cit. 2010-10-02]. Dostupné na Internetu: <<http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladnivzdelavani>>

RYTMUS. *Podporované zaměstnávání.* [online]. 2009. [cit.2010-09-25].Dostupné na Internetu: <http://www.rytmus.org/rytmus/index.php?p=co_nabizime&site=default>

Společnost pro komplexní péči o zdravotně postižené. ARKÁDIE.

Rehabilitační dílny. [online]. 2009. [cit.2010-05-26]. Dostupné na Internetu: <<http://www.arkadie.cz/socialni-sluzby/obsah/rehabilitacni-dilny/114/119>>

ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace.* Praha: Portál, 2006. IBSN 80-7367-060-7.

ŠVINGALOVÁ, D. *Úvod do teorie a praxe psychopedie.* Liberec, 2006. IBSN 80-7372-042-6.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese.* Praha: Portál, 1999, IBSN 80-7178- 678-0.

VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika.* Brno: Paido, 2004. IBSN 80-7315-071-9.

Vyhláška 72/2005 Sb., O poskytování poradenských služeb ve školách školských poradenských zařízeních. [online]. 2010. [cit. 2010-11-19]. Dostupné na Internetu: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasaka-c-72-2005-sb-1>>

Zákon č.586/1992 Sb., Zákon o daních z příjmu. [online]. 2009. [cit.2010-02-20].

Dostupné na Internetu:< http://cds.mfcr.cz/cps/rde/xchg/cds/xsl/182_795.html >

Zákon č.435/2004 Sb., Zákon o zaměstnanosti. [online]. 2009. [cit.2010-02-20].

Dostupné na Internetu:

<http://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/z_435_2004/zoz_7_010.rtf>

Zákon č.108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách. [online]. 2009. [cit.2010-10-26].

Dostupné na: Internetu:<http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník (viz text s.46)

Příloha č. 2: Kontakty na provozovatele chráněných dílen vhodné pro osoby mentálně postižené - Liberecký kraj (viz text s.54)

Příloha č. 1 - Dotazník

Tento dotazník je součástí průzkumu k mé bakalářské práci, jež se zabývá pracovním zařazením mentálně postižených klientů (dále MP) v Libereckém kraji. Získaná data budou použita výhradně jako podklady pro mou bakalářskou práci.

Cílem bakalářské práce je zmapovat pracovní zařazení klientů s MP v Libereckém kraji.

Vybrané odpovědi, prosím, označte křížkem nebo doplňte.

Za vyplnění dotazníku předem děkuji.

1.Dotazník vyplňuje:

- a) Centrum denních služeb, týdenní stacionář, domov pro osoby mentálně postižené
- b.) Chráněná dílna
- c.) Agentura podporovaného zaměstnávání
- d.) Jiné uvést:

2.Máte zřízenou chráněnou dílnu?

- a.) ano
- b.) ne

3.Pokud jste zřídili chráněnou dílnu jakou pracovní činnost převážně vykonáváte? (Uved'te)

4.Kolik zdravotně postižených klientů v současné době zaměstnáváte? (Uved'te)

5. Kolik z nich je klientů s mentálním postižením? (Uved'te)

6. Kolik klientů s MP máte umístěných na volném trhu práce? (Uved'te)

7. V jaké pracovní činnosti se klienti s mentálním postižením nejčastěji uplatňují? (Uved'te)

8. Spolupracujete (realizujete) jednotlivé služby/programy ?(Vyplňují pouze ti, kteří v ot.č.1. zaškrtnuli možnost a.)

- a.) s agenturami PZ
- b.) chráněnými dílnami
- c.) chráněné pracovní místo

9. Uveďte způsob jakým vyhledáváte potenciální zaměstnání?

- a.) kontaktujeme úřady práce
- b.) kontaktujeme agentury PZ
- c.) pověřený pracovník vyhledává
- d.) zaměstnavatel se nabídne
- e.) jiné uveďte

**Příloha 2 – Kontakty na provozovatele chráněných dílen vhodné pro osoby
mentálně postižené – Liberecký kraj**

Sdružení TULIPAN	Sokolská 113/8, Liberec I tel. 485 354 217, 485 354 212 mobil chráněná dílna 737 767 988 tulipan04@seznam.cz http://www.sdruzenitulipan.net	Tiskové a kopírovací služby
		Vázací práce - diplomové práce, bakalářské práce, výroční zprávy a další dokumenty
		Keramika
		Svíčky
		Výrobky z ručního papíru
D.R.A.K. občanské sdružení	Oblačná 450, Liberec 1 tel. 485 105 349 E mail: info@sdruzenidrak.org http://www.sdruzenidrak.org/	První dílna - lehké montážní a kompletační práce pro automobilový průmysl.
		Dílna druhá je zaměřena na rozmanité tvůrčí činnosti.
POCHODĚŇ občanské sdružení	Mařanova 650, Liberec 25 tel. 482 424 544 http://www.pochoden-liberec.cz	Úklidová skupina - uklízení se podlah, hygienická zařízení, sprchy, kuchyňky aj.
		Tkalcovna - příležitostné zakázky od různých zadavatelů práce tkaní na ručním tkalcovském stavu.
		Dílna šití - příprava a šití jednoduchých výrobků pro domácnost, zástěry, polštáře, tašky, prostírání, kapsáře a jiné
		Díleenské práce - výroba jednoduchých upomínkových a praktických předmětů z různých materiálů, např. ze dřeva, ručního papíru, sušených květin a podobně.
		Kompletace - činnost dílny je zaměřena na jednoduché prezentační předměty, výhledově se počítá i s kompletací pro zadavatele
Domov pro mentálně postižené o.p.s.	Vlčí Vrch 323, 460 15, Liberec E mail: domov-harcov@volny.cz Telefon: 482 750 220 p. Bouzková	Řemeslná výroba - ruční tkaní, keramika, knihařské práce a výroba ručního papíru, dárkové předměty.
CHRANO Miluše Poživilová	Liberec 19 Telefon: 485 122 330 E mail: chrano@volny.cz	Jednoduché montážní práce, převážně pro automobilový průmysl

Mezinárodní centrum Universium, o.p.s.	Liberec XIII-Nové Pavlovice, Generála Svobody E mail: www.universum.cz	Tvorba webových stránek a grafiky, tisk letáků i vizitek, potisk reklamních předmětů. Provozování chráněných dílen, pomáhání imobilním občanům
Komunitní práce Liberec o.p.s.	1. máje 108 Liberec 3 Telefon: 485 244 834 E mail: Pikova.Ilona@magistrat.liberec.cz	Úklid a údržba veřejných prostranství, veřejných budov a komunikací a jiných obdobných činností ve prospěch obce nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, na území města Liberec .
Jaroslav Krupička	Slezská 347/22, 46015 Liberec Telefon: 604 115 842 E mail: jakkrup@seznam.cz	Drobná montáž v kooperaci pro automobilový průmysl a bílou kuchyň, kompletace výrobků pro zadavatele.